

ERFGOEDVISIE

Trots op Tholen

COLOFON

Erfgoedvisie *Trots op Tholen*

is door de gemeente Tholen en Erfgoed Zeeland in samenwerking met geïnteresseerde inwoners en lokale- en regionale erfgoedorganisaties opgesteld.

Hof van Tholen 2

4691 DZ Tholen

Nederland

www.tholen.nl

Tekst en redactie

Erfgoed Zeeland

Marinus van Dintel

David Koren

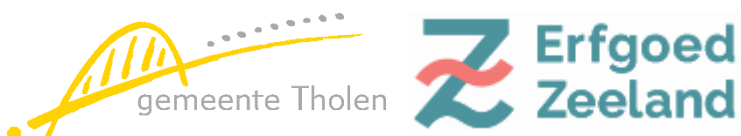
Jan van de Voorde

Gemeente Tholen

Niels Vollaard

Fotografie

Deelnemers aan de fotowedstrijd met het thema 'erfgoed' (2020) en eerdere fotowedstrijden.

Omslag voorzijde: 1e prijs erfgoedfotowedstrijd – zonsopkomst en vrieskou Zeedijk Oud-Vossemeer

Dame in Thoolse streekdracht bij de Kettinghoeve

Molen De Hoop in Sint Philipsland met links het praathuisje (ook wel bekend als het leugenkot of 't ouwemannenkotje)

Erfgoed bestaat uit zichtbare en onzichtbare sporen uit ons verleden, die ons herinneren aan waar we vandaan komen en ons bewust maken van onze cultuur en geschiedenis. Er zijn overeenkomsten en verschillen met andere gemeenten. De verzameling van al die overeenkomsten en verschillen vormt onze **identiteit**; het maakt ons uniek.

VOORWOORD

Tholen is een dynamische gemeente met een rijke geschiedenis. Hoewel nuchter en vooruitkijkend, zijn de inwoners van Tholen trots op hun verleden en op het erfgoed dat daaraan herinnert. Erfgoed dat overal in de gemeente waarneembaar is, in de vorm van gebouwen, objecten, structuren, tradities en verhalen. In bepaalde gevallen is de geschiedenis aanwezig, maar niet direct zichtbaar zoals in het geval van ondergronds aanwezige archeologische resten. Samen geven al deze vormen van erfgoed Tholen een eigen identiteit; het maakt dat mensen er zich thuis voelen.

Erfgoed leeft op Tholen; het wordt bovengemiddeld gewaardeerd en vormt daarmee een inspirerend en waardevol onderdeel van de Thoolse samenleving. Dit blijkt onder andere uit de vele actieve inwoners die zich, al dan niet in verenigingsverband, met historie en erfgoed bezighouden, maar ook uit de vele fraaie foto's die onze inwoners instuurden tijdens de fotowedstrijd met als thema 'erfgoed'. Enkele van deze foto's hebben een ereplaats gekregen in deze visie. Het Thoolse erfgoed verbindt het verleden met het heden en de toekomst en krijgt een brede maatschappelijke betekenis in samenhang met andere beleidsvelden, zoals recreatie en toerisme, economie en ruimtelijke ordening. Erfgoed kan hier een verbindende factor vormen en draagt op die manier bij aan een prettig woon- en vestigingsklimaat in de gemeente. Daarbij verhoogt het erfgoed de toeristische aantrekkingskracht van Tholen.

Erfgoed vraagt – naast een integrale aanpak – om specifieke kennis, waarmee we onze omgeving beter leren kennen én waarderen, en om een visie waarin we belichten hoe we nu én in de toekomst met het Thoolse erfgoed willen omgaan. De wens om – met elkaar – richting te geven aan hoe we omgaan met erfgoed en hoe we dit kunnen beschermen, benutten en beleven vormt de aanleiding voor deze erfgoedvisie. Want alleen in verbinding met mensen en partijen krijgt erfgoed echt betekenis. Erfgoed maak je dan ook samen en is – net als deze erfgoedvisie – van en voor onze inwoners.

Wethouder Peter Hoek, portefeuillehouder erfgoed

Namens het college van de gemeente Tholen

Weerwisserij in de Oosterschelde in de buurt van de Oesterdam

Thoolse Aardappelen en de watertoren van Scherpenisse

SAMENVATTING

De Erfgoedvisie Tholen is in samenwerking met geïnteresseerde inwoners en lokale en regionale erfgoedorganisaties tot stand gekomen. Op basis van 'het verhaal' van Tholen, waarin over de gehele linie de omgang met het water een belangrijke rol speelt, zijn verschillende erfgoedthema's geïdentificeerd die voor de gemeente van belang zijn. Voorbeelden hiervan zijn archeologisch, agrarisch, landschappelijk, maritiem, religieus en muzikaal erfgoed. De gemeente wil met deze erfgoedvisie inspiratie en richting geven aan de gezamenlijke omgang met het Thoolse erfgoed. Zowel in het heden als in de toekomst.

De visie is opgebouwd uit vijf speerpunten:

1. De keten op orde brengen en houden (o.a. over werkprocessen en procedures);
2. Een zorgvuldige omgang met erfgoed (o.a. over inventariseren en aanwijzen van gemeentelijk erfgoed);
3. Het vitaal houden van erfgoed (o.a. over herbestemmen en verduurzamen van erfgoed);
4. De kracht van erfgoed benutten (o.a. over het zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed);
5. Samen aan de slag (o.a. over het benutten van de kennis en de kracht van de samenleving).

Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen wettelijke taken ('wat moet', hoofdzakelijk het eerste speerpunt) en autonome taken ('wat kan', hoofdzakelijk de andere vier speerpunten). Voor elk speerpunt zijn in de visie vervolgens één of meerdere actiepunten geformuleerd om richting te geven aan de ambities die de gemeente heeft en (wettelijke) verplichtingen waar de gemeente zich voor gesteld ziet. Deze actiepunten zijn vervolgens opgenomen in een uitvoeringsagenda, waarin planning, kosten en benodigde capaciteit zijn opgenomen.

De Pluimpot bij Sint-Maartensdijk en karakteristieke elementen van andere kernen

INHOUDSOPGAVE

1 Inleiding	1
2. Het verhaal van Tholen	2
3. Waarom een erfgoedvisie?	6
4. Het erfgoed van Tholen	7
4.1 Wat is erfgoed?	7
4.2 Eenheid door verscheidenheid: de erfgoedthema's	7
<i>Aardkundig erfgoed – door de natuur gevormde landschapselementen</i>	7
<i>Archeologisch erfgoed – ondergrondse en onderwaterschatten</i>	8
<i>Landschappelijk Erfgoed – door mensenhanden gevormd</i>	10
<i>Maritiem Erfgoed – in het teken van de scheepvaart en de visserij</i>	10
<i>Religieus erfgoed – plekken van samenkomst en verbinding</i>	10
<i>Agrarisch erfgoed – het boerenleven centraal</i>	11
<i>Overig bouwkundig erfgoed – rijkdom in verscheidenheid</i>	11
<i>Muzikaal erfgoed – eeuwenoude klanken</i>	12
5. Onze visie op het erfgoed van Tholen	14
<i>Speerpunt 1: de keten op orde houden</i>	15
<i>Speerpunt 2: een zorgvuldige omgang met erfgoed</i>	15
<i>Speerpunt 3: het vitaal houden van erfgoed</i>	15
<i>Speerpunt 4: de kracht van erfgoed benutten</i>	15
<i>Speerpunt 5: samen aan de slag</i>	16
5.1 Van visie naar uitvoering.....	16
6. Omgaan met erfgoed: De visie uitgewerkt	18
<i>Speerpunt 1: de keten op orde houden (wat moet)</i>	21
<i>Speerpunt 2: een zorgvuldige omgang met erfgoed (wat kan)</i>	23
<i>Speerpunt 3: het vitaal houden van erfgoed (wat kan)</i>	26
<i>Speerpunt 4: de kracht van erfgoed benutten (wat kan)</i>	27
<i>Speerpunt 5: samen aan de slag (wat kan)</i>	30
7. Uitvoeringsplan	34
Bijlagen	37
Bijlage 1 – Verslag kennisdelingsbijeenkomst 30 november 2020	38
Bijlage 2 – Verslag kennisdelingsbijeenkomst 18 januari 2021	45
Bijlage 3 – Samenvatting erfgoedwensen.....	52
Bijlage 4 – Overzicht rijksmonumenten in de gemeente Tholen	56
Bijlage 5 – Uitvoeringsagenda per jaar	66

1 INLEIDING

Met deze erfgoedvisie wil de gemeente Tholen inspiratie, maar vooral ook richting geven aan de gezamenlijke omgang met het Thoolse erfgoed in de nabije toekomst. Het doel van deze erfgoedvisie is dan ook om een aanzet te geven tot een breed gedragen, actueel en toekomstgericht erfgoedbeleid, dat efficiënt en effectief is ingericht om de aanwezige cultuurhistorische kwaliteiten van Tholen goed te beschermen, te benutten en beleefbaar te maken. Deze erfgoedvisie vormt de basis voor onderdelen van gemeentelijk erfgoedbeleid, waarbij de gemeente kan besluiten om in een later stadium invulling te geven aan een erfgoedverordening en erfgoedkaart of een uitwerking hiervan in het Omgevingsplan.

Het volgende hoofdstuk bevat 'het verhaal van Tholen'. Dit verhaal gaat in vogelvlucht in op de rijke ontstaansgeschiedenis van Tholen; vanaf de late IJzertijd tot aan het heden. Hoofdstuk 3 gaat in op het waarom van een erfgoed visie. Hoofdstuk 4 'Het erfgoed van Tholen' beschrijft het erfgoed van Tholen per thema. Zo is er bijvoorbeeld voor gekozen om gebruiken, ambachten en verhalen te koppelen aan landschap en gebouwen. Er wordt op deze manier per thema een zo compleet mogelijk beeld van het Thoolse erfgoed geschetst, waarbij de samenhang tussen deze elementen behouden blijft. In hoofdstuk 5 worden de speerpunten van de gemeente voor de omgang met haar erfgoed toegelicht. Deze zijn toepasbaar op alle erfgoedthema's en vormen de randvoorwaarden voor een succesvol erfgoedbeleid. Aan deze speerpunten worden in hoofdstuk 6 acties gekoppeld die deze speerpunten verder uitwerken in concreet uitvoerbare projecten. Hoofdstuk 7 bevat het uitvoeringsplan ten behoeve van de implementatie.

De haven van Tholen stad

Het archeologiebeleid van de gemeente Tholen is door de gemeenteraad op 28 juni 2012 vastgesteld. Het beleid bestaat uit een beleidsnota en een archeologische beleidskaart met toelichting. In de bestemmingsplannen van de gemeente Tholen zijn op basis van deze beleidsnota en beleidskaart (waaronder de maatregelenkaarten) dubbelbestemmingen opgenomen. Archeologisch erfgoed wordt in deze visie benoemd, maar vanwege het reeds vastgestelde gemeentelijk archeologiebeleid worden er geen acties aan gekoppeld.

2. HET VERHAAL VAN THOLEN

"Zeeland is het land van schorren, slikken en overstromingen. Het is het land van vissers, boeren, kooplieden en ambachtslui. Zeeland werd ontgonnen, bedijkt, ingepolderd en van duinen voorzien door zijn inwoners. Zeeuwen beheerden het water en brachten het landschap in cultuur. Zo ontstond in latere eeuwen het agrarisch gebied. De omgang met het water leverde de regio veel gewin op. Maar datzelfde water eiste ook vele slachtoffers. Het water is de rode draad door de hele geschiedenis van Zeeland." (Canon van Zeeland, 1990).

Ook het grondgebied van onze gemeente is gevormd door de strijd tegen én met het water. Het is ooit ontstaan uit meerdere eilandjes die bij vloed overstroonden, maar waarop mensen toch een bestaan hebben opgebouwd. Hoewel onze inwoners anno 2021 voornamelijk op West-Brabant georiënteerd zijn, zijn ze toch echt Zeeuw. Het dialect dat wordt gesproken, is onmiskenbaar Zeeuws, de streekdracht is als zodanig herkenbaar en ook het landschap met polders, kreken en maritiem erfgoed is nadrukkelijk Zeeuws.

Tholen zoals we het nog zelden zien: de eerste sporen van beschaving

De oudste sporen van bewoning die in deze omgeving zijn gevonden, zijn van het begin van onze jaartelling. Zo is op het veen in de omgeving van Sint-Maartensdijk een armband uit de late IJzertijd (200 voor Christus – 0) gevonden en zijn in de buurt van Poortvliet restanten van een boerenwoning met Romeinse gebruiksvoorwerpen uit de 2de eeuw opgegraven. Vrij recent zijn in de buurt van Tholen-stad sporen aangetroffen van veenwinning uit diezelfde periode. Door het afgraven van het veen - waaruit zout werd gewonnen - en het inklinken van de bodem als gevolg daarvan kwam door overstromingen aan een groot deel van de bewoning in het gebied rond 270 na Christus ten einde.

Vervolgens zijn er uit een veel latere periode, rond 1015, sporen van bewoning gevonden. In die periode teisterden grote stormvloedden onze kust. Tegen dit natuurgeweld werd een veilig heenkomen gezocht op opgehoogde delen van het eiland, de zogenaamde vliedbergen, en later achter dijken. Van de minimaal twaalf vliedbergen die op Tholen hebben gelegen is de Westkerkseberg in de omgeving van Scherpenisse de laatst overgebleven structuur. Naast vliedbergen werden er ook zogenaamde 'hollestellen' aangelegd, om herders en hun vee bij hoog tij een veilig heenkomen en drinkwater te bieden. Ten noorden van Sint Philipsland ligt nog steeds de Bruinisser Stelberg. Het is de enige buitendijks gelegen hollestelle van Zeeland die nog gedeeltelijk intact is. Het is niet voor niets dat de Bruinisser Stelberg een prominente plaats heeft gekregen op de omslag van deze visie.

Landaanwinst en inpoldering: de grote structuren

Tholen bestond lange tijd uit 5 eilandjes (Schakerloo, Scherpenisse, Poortvliet, Sint-Maartensdijk en Stavenisse) die werden omgeven door schorren en slikken. Nieuw land werd gewonnen door de gebieden tussen deze eilandjes in de Middeleeuwen in te polderen. Zo ontstond een nieuw polderlandschap. Dit nieuwe land was vruchtbaar en bijzonder geschikt voor landbouw. De oude eilandjes zijn hier en daar nog te herkennen in het landschap door de aanwezigheid van lagergelegen weidegebieden. Zo werd Stavenisse in 1599 bedijkt en werd de geul tussen de eilandjes, de Pluimpot, die het eiland Tholen in een oostelijke en westelijke helft verdeelde, in 1556 op twee plaatsen afgedamd. Deze geul is nog steeds zichtbaar in het dijkpatroon. Een restant van dit water, dat Scherpenisse en Sint-Maartensdijk tot in de 20e eeuw bereikbaar maakte voor schepen, werd als onveilige schakel in de zeekering in 1957 gesloten. De Pluimpotpolder die zo ontstond was de laatste grote inpoldering op Tholen. Het sluiten van de Pluimpot was het eerste deltawerk.

Het huidige eiland Sint Philipsland kan op basis van ouderdom worden onderverdeeld in twee gebieden, die van elkaar gescheiden worden door de Noorddijk: ten oosten van de dijk de 17e en 18e -eeuwse polders rond het dorp Sint Philipsland (Oude Polder van Sint Philipsland en de Henriëttepolder) en ten westen van de dijk de 19e -eeuwse Anna Jacobapolder. In de 20e eeuw werden nog de Prins Hendrikpolder en Abram Wissepolder aangelegd. Tot in de jaren '50 van de vorige eeuw waren er resten te zien van het verdronken dorp 'Sinte Philipskercke'. Na de bedijking in 1487 van het gelijknamige eiland op initiatief van Anna van Bourgondië was dit dorp geen lang leven beschoren; al in 1532 werd het eiland en daarmee het dorp na diverse overstromingen door haar bewoners verlaten. Pas in de 17^e eeuw werd dit onbedijkte schorreiland opnieuw bedijkt. Aan de noordkant van Tholen en rond Sint Philipsland liggen buitendijks begroeide schorren, die bij vloed droog blijven. Deze gebieden zijn doorsneden door krekens. Dit landschap geeft een beeld van hoe Tholen eruitzag

Watersnood en herverkaveling: een nieuwe laag in het landschap

Nog steeds wordt de ruimtelijke identiteit voor een belangrijk deel gevormd door een voornamelijk agrarisch gebied. Het landschap op Tholen is dan ook sterk door de mens beïnvloed en in cultuur gebracht: polders worden begrensd door dijken, die boven de landerijen en boerderijen uitstijgen en slingerend door het landschap hun weg vinden. In de tijd voor de herverkaveling lag in het midden van het eiland een laaggelegen weidegebied met kronkelige wegen, de zogenaamde Weihoek. Bij mistig weer was het niet moeilijk om hier te verdwalen. In de herfst en winter stond dit gebied vaak onder water.

Water omringt het gebied nog steeds volledig. Vele eeuwen heeft dit water geprobeerd om het land terug te winnen voor de zee, met verscheidene overstromingen tot gevolg, waaronder de stad Reymerswael (nabij de Oesterdam) die volledig werd verzwolgen door de golven. De watersnood van 1953 heeft diepe sporen nagelaten in het landschap, maar ook bij zijn bewoners. Het monument "Het Zeemonster", aan de Provincialeweg tussen Sint-Maartensdijk en Stavenisse, herinnert aan de watervloed. Na de Watersnoodramp van 1953 is men begonnen met de herverkaveling van de polders. De oudste polders aan de zuidkant van het eiland ondergingen hierbij zeer ingrijpende veranderingen. Wegen werden verlegd, dijken afgegraven en er werd een stelsel van sluizen en gemalen gebouwd. Door de verbetering van de waterlopen en de plaatsing van deze gemalen is de grondwaterstand aanzienlijk gedaald, waardoor ook in de vroegere weidegebieden landbouw mogelijk is geworden. Aan de noordkant van het eiland liggen de wat kleinere polders met hun met bomen beplante dijken. Na de overstroming van 1953 zijn vooral populieren aangeplant. Deze zijn de afgelopen jaren grotendeels vervangen door duurzamere bomen, zoals essen, walnoten en eiken. Het assortiment is verder vergroot met esdoorns, abelen, lindes en wilgen.

De open ruimte die Tholen kenmerkt biedt ook plaats voor de natuur. Tholen staat niet voor niets bekend als een groene gemeente. Enkele gebieden zijn aangewezen als natuurgebied: de Pluimpot ten zuiden van Sint-Maartensdijk, de welen onder Stavenisse, het Stinkgat in de Van Haftenpolder, de Scherpenissepolder en het Rammegors bij Sint Philipsland. Deze gebieden hebben grote ornithologische en botanische waarde. Ook de buitendijkse slikken en schorren zijn natuurwetenschappelijk waardevolle gebieden. Het zijn foerageer- en pleisterplaatsen voor talrijke vogelsoorten.

Dorpen en steden: leven met het water

Het water heeft ook veel positieve ontwikkelingen teweeggebracht. In vroeger eeuwen was transport over water de gemakkelijkste manier om personen en goederen te verplaatsen en vormde de visserij een belangrijke bron van inkomsten. Plaatsen binnen de gemeenten zijn allemaal ontstaan op een plaats aan of bij het water. De opbouw van de dorpen Stavenisse, Sint-Annaland, Oud-Vossemeer en Sint Philipsland heeft een directe relatie met de inpoldering; de Voorstraat werd vaak haaks op de dijk of haven gebouwd en verbond deze zo met de kerkkring. Deze dorpen hadden een verzorgende functie voor het omliggende agrarische gebied. Poortvliet en Scherpenisse zijn voor 1200 ontstaan. De Smalstad Sint-Maartensdijk

heeft een link met voorname historische figuren. Frank II van Borssele en zijn echtgenote Jacoba van Beieren hadden hier in de 15^e eeuw een kasteel, waarvan de slotgracht nog steeds zichtbaar is. Door overerving en huwelijken kwam het kasteel in bezit van het Huis van Oranje. Koning Willem-Alexander is tot op de dag van vandaag heer van Sint-Maartensdijk. Overigens is het kasteel van Sint-Maartensdijk niet het enige soortgelijke bouwwerk dat Tholen rijk was. Ook in Stavenisse stond een slot, dat in opdracht van Hieronymus van Tuyll van Serooskerken ter gelegenheid van zijn huwelijk met Margaretha Huysen werd gebouwd. Hieronymus was ambachtsheer van Stavenisse. Daar waar in het verleden de kerk verdween, kromp ook het daarbij gelegen dorp. Gekrompen dorpen als Schakerloo en Westkerke zijn daarvan het resultaat.

Het water vormde een natuurlijke barrière tegen de vijand. Deze barrière werd nog versterkt door van Tholen een echte vesting te maken en vanaf 1578 langs de Eendracht verschillende redoutes en forten te bouwen, om zo de Provincie Zeeland en daarmee ook gelijk Holland te beschermen tegen mogelijke aanvallen. Hier op de grens met Brabant werd menig strijd gevoerd door de aanhangers van het nieuwe protestants-christelijke geloof met de katholieke tegenstander. Waarschijnlijk is dit de kiem geweest voor het feit dat nu nog bij een relatief groot deel van onze inwoners het geloof een belangrijk onderdeel van hun leven vormt. Ook in latere oorlogen speelde water als verdedigingsmiddel een belangrijke rol, met als meest recente voorbeeld de inundatie van het eiland Tholen door de Duitse bezetter in de Tweede Wereldoorlog.

Naast de opzet van het stratenpatroon van de dorpen en steden en hun (vroegere) ligging aan of nabij het water worden ze gekenmerkt door, en herkend aan hun kerken en molens die in het vlakke landschap al van verre te zien zijn, maar ook de watertorens van Scherpenisse en Sint Philipsland zijn voor velen een herkenningspunt in het landschap.

Tholen zoals we het vandaag kennen

In 1971 werden alle gemeenten op het eiland Tholen samengevoegd. De gemeenten Tholen, Oud-Vossemeer, Poortvliet, Scherpenisse, Sint-Annaland, Sint-Maartensdijk en Stavenisse werden hiermee opgeheven. De wapenschildjes in het historisch stadhuis van Tholen herinneren nog aan de tijd van voor deze fusie. Het gemeentehuis werd na de fusie centraal op het eiland gevestigd in Sint-Maartensdijk. Vervolgens werd in 1995 de gemeente uitgebreid met de gemeente Sint Philipsland, op het gelijknamige schiereiland. Op 2 januari 2008 werd een nieuw gemeentehuis geopend in de stad Tholen. Hoewel de gemeentelijke herindeling al geruime tijd een feit is ontlenen onze inwoners in eerste instantie hun identiteit aan de (voormalige) gemeente waar zij vandaan komen of wonen.

Tholen in de toekomst

In het jaar 2050 is het goed wonen, werken en leven in de gemeente Tholen. Ondanks de verstedelijking van de randstad metropool en Antwerpen heeft Tholen haar landelijke karakter niet verloren. Er is ruimte voor rust en ontspanning en dit is voor een deel te danken aan het feit dat Tholen zorgvuldig is omgesprongen met haar landschappelijke en aardkundige erfgoed en de objecten die hier nauw verband mee hebben zoals boerderijen en verdedigingswerken. De verschillende kernen hebben hun identiteit behouden wat mede mogelijk gemaakt is door het beschermen van gebouwen die voor de gemeente Tholen en haar inwoners waardevol zijn en het doorgeven van gebruiken, tradities en ambachten. Daarnaast gaat er aandacht uit naar bijzondere vormen van erfgoed, zoals maritiem en industrieel erfgoed. Onze inwoners wisselen kennis en ervaring uit op het gebied van erfgoed en weten de weg binnen de gemeente te vinden dankzij de zichtbaarheid en bereikbaarheid van het erfgoedplatform, dat bijna toe is aan haar dertigjarige jubileum.

Gorishoek, Scherpenisse. Scherpenisse bleef tijdens de Watersnoodramp gespaard. De Pluimpot werd bij Gorishoek in 1957 afgedamd. Dit was de laatste onveilige schakel in de zeevering van Tholen.

3. WAAROM EEN ERFGOEDVISIE?

De gemeente Tholen, die bestaat uit de voormalige eilanden Tholen en Sint Philipsland, kent een lang en boeiend verleden. Dit verleden vinden we terug in het landschap, in de vorm van gebouwen, objecten en structuren, maar ook in verhalen en tradities. Dit erfgoed, letterlijk geërfd van onze voorouders, maakt deel uit van de identiteit van de gemeente, maar vooral ook van onze inwoners. De gemeente Tholen vindt het belangrijk zorg te dragen voor het Thoolse erfgoed, niet alleen door het te beschermen, maar ook door het te benutten en te (laten) beleven. Dit vergroot het draagvlak voor behoud, maar zorgt er ook voor dat het erfgoed op levendige wijze kan worden doorgegeven aan toekomstige generaties.

Erfgoed staat niet op zichzelf. Door het in een bredere context te plaatsen kan erfgoed gekoppeld worden aan de maatschappelijke opgaven van deze tijd. Op deze manier kan erfgoed bijdragen aan, of zelfs als uitgangspunt dienen van-, ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving. Ontwikkelingen die noodzakelijk zijn, maar ook een meerwaarde hebben voor een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat.

Met deze erfgoedvisie legt de gemeente Tholen de basis voor de invulling van de gemeentelijke instandhoudings- en monitoringsplicht voor het erfgoed vanuit de Erfgoedwet. Daarnaast wordt de gemeentelijke zorgplicht voor het erfgoed vanuit de Omgevingswet en de verankering ervan in de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan geregeld. Naast een erfgoedvisie kan een gemeente haar erfgoedbeleid ook opnemen in een erfgoedverordening en een erfgoedkaart. Met name de erfgoedkaart maakt het voor onze inwoners en geïnteresseerden mogelijk om in één oogopslag de cultuurhistorische waarde van een gebouw of gebied te bekijken. Een erfgoedverordening bevat regels die de gemeente wil stellen over de omgang met erfgoed binnen de gemeente. In bijlage 4 is een overzicht opgenomen van de rijksmonumenten die de gemeente rijk is. Samen met bijvoorbeeld gemeentelijke monumenten, te beschermen aardkundige of landschappelijke waarden en waardevolle dijken kan dit overzicht input bieden voor het opstellen van een erfgoedkaart. Deze kaart kan ook tot uiting komen in het Omgevingsplan van de gemeente, van belang is dan wel dat er voorschriften gekoppeld worden aan deze objecten en gebieden. Ter voorbereiding hiervan kan de gemeente ervoor kiezen om die elementen met een ruimtelijke component al mee te nemen in haar Omgevingsvisie en Omgevingsplan.

De gemeente Tholen vindt dat het niet alleen aan haar is om te bepalen welk erfgoed behoudenswaardig is en op welke manier het meegenomen moet worden in toekomstige ontwikkelingen. Daarom heeft de gemeente bij de totstandkoming van deze erfgoedvisie zowel erfgoedorganisaties als onze inwoners en ondernemers gevraagd om mee te denken en aan te geven welk erfgoed zij belangrijk vinden. Daarom zijn er binnen het traject twee kennisdelingsbijeenkomsten geweest met erfgoedorganisaties en ondernemers en zijn onder onze inwoners een erfgoedwensenactie en een fotowedstrijd uitgezet. De uitkomsten hiervan zijn zowel inhoudelijk als visueel meegenomen bij het opstellen van deze visie. De verslagen zijn geanonimiseerd en als bijlage aan deze visie toegevoegd. De erfgoedwensen zijn samengevat en maken ook als bijlage onderdeel uit van deze visie. De erfgoedwensen en de ambities zijn op 25 februari 2021 besproken tijdens een informele raadsvergadering. De ontwerpvisie, waarin de uitkomsten van de bijeenkomsten en de erfgoedwensen zijn verwerkt, is voor vaststelling van de visie nogmaals gedeeld met alle partijen die voor de kennisdelingsbijeenkomsten waren uitgenodigd. Ook de opmerkingen die hierop werden ontvangen zijn verwerkt in deze visie.

Het is de ambitie van de gemeente Tholen om ook de uitvoering van de in deze visie opgenomen acties (zie uitvoeringsagenda) gezamenlijk met onze erfgoedvrijwilligersorganisaties, ondernemers én inwoners op te pakken onder het motto "Samen trots op het Thools erfgoed!" Nu, maar zeker ook in de toekomst. Deze visie had namelijk niet tot stand kunnen komen zonder de betrokkenheid en inbreng van onze inwoners.

4. HET ERFGOED VAN THOLEN

4.1 WAT IS ERFGOED?

Erfgoed is een verzamelbegrip en omvat alles wat we van vorige generaties overgeërfd hebben en wat we waard vinden om voor volgende generaties te bewaren. Het zijn de zichtbare en de onzichtbare overblijfselen van onze voorouders, die onderdeel uitmaken van ons gemeenschappelijke geheugen en onze identiteit. Erfgoed is overigens van alle tijden; hoewel we het vaak niet beseffen maken wij in het heden erfgoed voor de toekomst.

Erfgoed kan worden onderverdeeld in onroerend, roerend, materieel en immaterieel erfgoed. Onroerend erfgoed is erfgoed dat niet verplaatsbaar is, zoals landschappen, gebouwen en archeologische vindplaatsen. Daarentegen is roerend erfgoed verplaatsbaar. Voorbeelden hiervan zijn kunstvoorwerpen, archieven, schepen en mobiel erfgoed. Het materiële erfgoed is tastbaar, zoals monumenten en streekdrachten. Tenslotte omvat het immateriële erfgoed het erfgoed dat niet tastbaar is, zoals verhalen, tradities en dialecten, maar ook bijvoorbeeld gebruiken als zeegroenten snijden.

Het materiële erfgoed en het immateriële erfgoed hangen nauw met elkaar samen en zijn beide belangrijk bij het vertellen van het verhaal van ons verleden. In deze visie komt het erfgoed vooral aan de orde in relatie tot behoud en doorontwikkeling en de ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving in de gemeente Tholen en wordt er ingezet op draagvlakverbreding en het vermarkten en promoten van het Thoolse erfgoed.

4.2 EENHEID DOOR VERSCHIEDENHEID: DE ERFGOEDTHEMA'S

Elk gebied heeft zijn eigen unieke geschiedenis, met bijbehorende structuren, objecten en tradities. Dit geldt ook voor de gemeente Tholen. Maar zelfs binnen de Thoolse gemeentegrenzen zijn er verschillen die in erfgoed tot uiting komen; zo heeft Oud-Vossemeer een sterke band met de geschiedenis van de Rooseveltts en Sint-Maartensdijk met Frank van Borssele en Jacoba van Beieren. Het is belangrijk om dit lokale erfgoed bij deze erfgoedvisie te betrekken, omdat de meeste inwoners van de gemeente Tholen zich in eerste instantie verbonden voelen met hun eigen woonplaats. Daarentegen voelen de inwoners van Tholen zich ook met elkaar verbonden; als kleine gemeenschappen hebben ze elkaar nodig en weten ze elkaar te vinden: eenheid door verscheidenheid, op Thoolse schaal. Tholen heeft dan ook erfgoed dat voor de hele gemeente spreekt, zoals het aaneengedijkte polderlandschap, het rijke verenigingsleven en het alom aanwezige water.

Mede naar aanleiding van de gehouden kennisdelingsbijeenkomsten en de vele erfgoedwensen die zijn ontvangen zijn voor deze Thoolse erfgoedvisie een achttal erfgoedthema's vastgesteld; erfgoedthema's die voor Tholen kenmerkend zijn en meerdere (roerende en onroerende) erfgoedobjecten en tradities met elkaar verbinden.

AARDKUNDIG ERFGOED – DOOR DE NATUUR GEVORMDE LANDSCHAPSELEMENTEN

Aardkundige waarden zijn elementen in het landschap die iets vertellen over de natuurlijke ontstaanswijze van het gebied en de (klimatologische) omstandigheden waarin zij zijn ontstaan. Deze elementen kunnen landschapsvormen zijn (bijvoorbeeld krekken en kreekruigen), bijzondere bodems (bijvoorbeeld veenbodems en veenmoerassen), opvallende geologie (bijvoorbeeld groeven waar een delfstof werd gewonnen) en zichtbare processen (bijvoorbeeld duinvorming). Aardkundige waarden bepalen voor de mens een groot deel van de belevingswaarde van de landschappelijke omgeving. Aangezien veel aardkundige waarden zijn gevormd onder andere (klimaat)omstandigheden dan de huidige zijn ze

onvervangbaar. De laatste jaren is er vanuit het project UNESCO Geopark Schelde Delta veel aandacht voor met name de geologie van de delta (eigenlijk estuarium) van de Schelde. Er wordt, in samenwerking met organisaties uit zowel Vlaanderen als Nederland, gestreefd naar de aanwijzing van het gebied als UNESCO Global Geopark. Ook de gemeente Tholen is bij dit project betrokken.

Het Thoolse landschap is vormgegeven door stormvloed en in combinatie met menselijke ingrepen. De gecombineerde werking van zeewater, rivierwater en de wind heeft naast de vorm van het landschap ook de samenstelling van de ondergrond bepaald. Thoolse voorbeelden van aardkundige waarden zijn slikken, schorren, poelgronden en kreekkruggen. Schorren (begroeide buitendijkse gebieden boven de gemiddelde hoogwaterlijn) werden vanaf de Middeleeuwen stap voor stap ingedijkt en in cultuur gebracht. Restanten van getijdegeulen bleven als stille getuigen achter. Door inklinking werden de zandige kreekopvullingen in het landschap als hogere (kreek)kruigen zichtbaar. Veel Thoolse kernen zijn ontstaan op deze hogere delen in het landschap. Ook oude weggetjes en veel monumentale boerderijen liggen op Tholen en Sint Philipsland op hogere terreindelen. Aardkunde en cultuurhistorie zijn dan ook nauw met elkaar verbonden.

De meeste aardkundige waarden in de gemeente Tholen zijn zichtbaar in de vorm van water en hoogteverschillen in het landschap. In de Oosterschelde is een dynamische afwisseling van getijdegeulen, zandplaten, slikken en schorren te vinden. Waardevolle aardkundige gebieden vormen hier het Verdrongen Land van Zuid-Beveland en de Schorren van Sint-Annaland. Een voorbeeld van een hoogteverschil in het landschap is de Pluimpot, bestaande uit een voormalige getijdenkreek met kreekkrug. Restanten van de kreek laten zien waar tot 1556 de scheiding tussen de oostelijke en de westelijke helft van het eiland Tholen lag. De kreek kenmerkt zich tegenwoordig door een relatief hogere ligging van de kreekkrug in het landschap (met daarop onder andere wegen en boerderijen), omgeven door poelgronden, die door inklinking van veen in de ondergrond juist lager in het landschap gelegen zijn.

ARCHEOLOGISCH ERFGOED – ONDERGRONDSE EN ONDERWATERSCHATTEN

Tholen heeft een lange en rijke geschiedenis. Sporen van dit verleden, met name de oudste, bevinden zich niet alleen bovengronds, maar vooral ook ondergronds. Veel van dit archeologisch erfgoed is nog onontdekt; binnen de archeologie wordt dan ook over verwachtingen gesproken, omdat vaak niet (exact) bekend is wat waar onder de grond zit. Met enige regelmaat wordt een klein stukje van dit rijke, verborgen verleden van Tholen blootgelegd; zo werden in maart 2017 op het uitbreidingsdeel van bedrijventerrein Welgelegen bij Tholen-stad sporen aangetroffen van Romeinse zoutwinning en stuitten archeologen in maart 2010 bij werkzaamheden aan de provinciale weg tussen Poortvliet en Tholen op een houten structuur, waarschijnlijk van een boerderij uit het Neolithicum of de Vroege Bronstijd. Dergelijke vondsten zijn voor de doorsnee burger mogelijk minder aansprekend dan bovengronds erfgoed, daarentegen spreken ze wel tot de verbeelding als het verhaal erachter verteld wordt en visuele middelen zoals virtual reality worden ingezet.

Uit de praktijk is bekend dat ook vooral de (basisschool)jeugd in archeologie geïnteresseerd is; zo luisterden tijdens de Nationale Archeologiedagen in oktober 2019 leerlingen van de beide basisscholen van Sint-Maartensdijk gefascineerd naar een gastles van een archeoloog en trok de maquette van het voormalige kasteel van de Smalstad veel bekijks. Archeologische vondsten van kastelen, zoals die van Sint-Maartensdijk en Stavenisse, en nederzettingsstructuren, zoals de verdrongen stad Reymerswael en het verdrongen dorp Moggershil, spreken dan ook tot de verbeelding. 'Hil' in voorgaande dorpsnaam refereert overigens aan een ander type archeologisch monument: de vliedberg. Van de 12 bekende Thoolse vliedbergen heeft alleen het ruim 7 meter hoge exemplaar van Westkerke de tand des tijds doorstaan, een archeologisch monument om zuinig op te zijn.

Het Centrum van Tholen Stad bevat meer dan 60 rijksmonumenten. Hier o.a. het Stadhuis, De Grote Kerk, molen De Verwachting en de R.K. kerk.

De dijken bepalen voor een belangrijk deel de structuur en indeling van het landschap van de gemeente

LANDSCHAPPELIJK ERFGOED – DOOR MENSENHANDEN GEVORMD

Het landschap waar je geboren en opgegroeid bent en waaraan je goede herinneringen hebt, dat is waar je je thuis voelt. Voor veel inwoners van de gemeente Tholen - maar ook voor menig toerist - is dat het uitgestrekte polderlandschap; binnendijs de vele landbouwpercelen, omgeven door dijken met veelal hoge loofbomen, buitendijs de uitgestrekte schorren en slikken, die met enige regelmaat met zout water overspoeld worden. Ontstaan uit meerdere kleinere eilanden die, door afdammingen en inpolderingen, op een geleidelijke manier aan- (Sint Philipsland) dan wel aan elkaar (Tholen) groeiden, verbindt landschappelijk erfgoed het heden en verleden van dit unieke landschap. De vele (boom)dijken, kreken, kerkhoven (als onderdeel van het funerair erfgoed), maar bijvoorbeeld ook de eendenkooi op Sint Philipsland en de iets noordelijker gelegen Bruinisser Stelberg vertellen het verhaal van de bewoners van Tholen en Sint Philipsland, die eeuwenlang het landschap naar hun hand hebben gezet. Deze sporen uit een vaak ver verleden behoren tot de parels van het Thoolse landschap, parels die gekoesterd moeten worden. Tholen, en de linie van de Eendracht, en Sint-Maartensdijk kennen een vestingverleden. In Tholen is de vorm van deze vesting nog duidelijk zichtbaar. In Sint-Maartensdijk herinneren namen als 'Oostvest' en 'Westvest' aan dit verleden. Veel landschappelijk erfgoed is in de afgelopen eeuw al verloren gegaan en ook tegenwoordig staat dit erfgoed nog onder druk. Overdracht van kennis en enthousiasme kan samen met erfgoedbeleving ervoor zorgen dat er meer draagvlak ontstaat voor het behoud van waardevolle landschapselementen voor volgende generaties. In een tijd van grote maatschappelijke uitdagingen, waaronder klimaatadaptatie en de energietransitie, is het van groot belang dat verrommeling en verstoring van de stilte en duisternis (lichtvervuiling) van het Thoolse landschap zoveel mogelijk wordt tegengegaan en deze landschappelijke parels behouden blijven.

MARITIEM ERFGOED – IN HET TEKEN VAN DE SCHEEPVAART EN DE VISSERIJ

Tholen is aan alle kanten omgeven door water. Het is dan ook niet verrassend dat het maritiem erfgoed een van de meest onderscheidende delen van het Thoolse erfgoed is. Het rijke maritieme verleden heeft aanwijsbaar een grote rol gespeeld in de Thoolse geschiedenis; leven op en met het water, zeker in een tijd dat de vaarwegen hét wegennet vormden en de visserij voor een aanzienlijk deel van de Thoolse bevolking de eerste inkomstenbron was. Maritiem erfgoed is overal in de gemeente terug te vinden. Denk maar aan de vele panden en objecten in de dorpen en steden die herinneren aan tijden van florerende handel en visserij, aan druk vervoer over water en aan intensief waterbeheer. En wat te denken van al dat roerende maritiem erfgoed in musea en archieven en het varende erfgoed en de daaraan verbonden infrastructuur, zoals de historische veersteigers, de oude getijdeshaventjes en de vele havenkades, maar ook traditionele vismethodes zoals de weervisserij.

RELIGIEUS ERFGOED – PLEKKEN VAN SAMENKOMST EN VERBINDING

In de gemeente Tholen staan 33 kerken van wisselende cultuurhistorische waarde. Deze kerken zijn zeer divers, onder andere wat betreft omvang, bouwstijl en ouderdom. Al deze kerken dragen onmiskenbaar bij aan de identiteit van de Thoolse kernen. Door hun esthetische, architectonische en cultuurhistorische waarde bepalen veel van deze kerken als iconen van het Thoolse landschap de kwaliteit van de leefomgeving. Daarbij spelen ze als plaats voor ontmoeting en zingeving een belangrijke rol in de Thoolse samenleving en bevorderen ze de sociale cohesie in de dorpen en steden van Tholen. Ze maken onderdeel uit van de ontwikkelingsgeschiedenis van stad, dorp of wijk. Veelal zijn ze gesitueerd op zichtlocaties en vormen ze de spil van een stedenbouwkundig ontwerp. Bovendien is vaak niet alleen het exterieur, maar ook het interieur behoudenswaardig. Enkele aansprekende voorbeelden van cultuurhistorisch waardevolle interieurelementen zijn het 18^e-eeuwse hoofdaltaar van de Rooms-katholieke Sint-Willibrorduskerk in

Oud-Vossemeer, het grafmonument van Hieronymus van Tuyl van Serooskerken in de hervormde kerk van Stavenisse en rijk vormgegeven herenbanken en historische orgels in diverse kerken.

AGRARISCH ERFGOED – HET BOERENLEVEN CENTRAAL

Kenmerkend voor Tholen zijn de eeuwenoude boerderijen, die onlosmakelijk met het Thoolse platteland verbonden zijn: de Kettinghoeve, de Kleine en de Grote Mouterij, Nooitgedacht, Reijgerburgh en de Henriëttehoeve zijn enkele aansprekende voorbeelden. Als groene eilanden liggen ze verspreid in het open Thoolse polderlandschap met haar uitgestrekte kleigronden. Voornamelijk boerenwoonhuizen met omvangrijke landbouwschuren, al dan niet aan elkaar gebouwd, herinneren aan een tijd dat herenboeren de dienst uitmaakten; op het eigen land, maar ook in de diverse plaatselijke en lokale besturen, zoals de gemeenteraad, het waterschap en het kerkbestuur. Karakteristiek voor deze herenboerderijen is de typisch Zeeuwse erfinrichting met vrijstaande bedrijfsgebouwen zoals de bakkeet, het zomerhuis, het wagenhuis en het varkenshok, de erfbeplanting op en rond het erf en de vele kleine elementen, zoals een drinkput, hondenhok, toegangshek en natuurlijk de Thoolse makelaar, in de vorm van een pauw met hangende staart. Kleinere boeren moesten het met minder stellen, zij boerden op keuterboerderijen. Knechten of meiden 'woonden in' op de boerderij, de belangrijkste (paarden)knecht had met zijn gezin soms een eigen onderkomen in een knechtshuisje, waarvan op Tholen nog maar een paar exemplaren bewaard zijn gebleven.

Ook aan de landbouw gerelateerd erfgoed, zoals het Zeeuwse trekpaard en de Thoolse streekdracht, behoren tot het agrarisch erfgoed van Tholen. Met name particulieren houden dit erfgoed op Tholen levend, onder andere door het verzorgen van presentaties in verenigingsverband zoals binnen Stichting Het Werkend Trekpaard en Stichting Streekdracht Tholen. Ook zijn diverse landbouwwerktuigen en de streekdracht ondergebracht in Streekmuseum De Meestoof in Sint-Annaland, waar ook het verhaal van de traditioneel ambachtelijke vaardigheden en de Thoolse (boeren)tradities wordt verteld. Op het museumterrein staat eveneens een travalje (hoefstal), net zoals in Oud-Vossemeer, Sint Philipsland en Tholen-stad.

OVERIG BOUWKUNDIG ERFGOED – RIJKDOM IN VERSCHIEDENHEID

De gemeente Tholen kent een grote verscheidenheid aan **nederzettingstypen**: de stad Tholen en Smalstad Sint-Maartensdijk, de ringdorpen Poortvliet en Oud-Vossemeer, de voorstraatdorpen Stavenisse en Scherpenisse, de ring-straatdorpen Sint-Annaland en Sint Philipsland en het kruiswegdorp Anna Jacobapolder. Zowel Tholen als Sint-Maartensdijk zijn door het Rijk in 1991 aangewezen als beschermd stadsgezicht. Ook telt de gemeente nog enkele gekrompen dorpen: dorpen die zijn gekrompen tot een gehucht, meestal nadat de kerk verdween en de mensen er om die reden wegtrrokken. Voorbeelden hiervan zijn Schakerloo en Westkerke.

Ook het merendeel van de 140 rijksmonumenten in de gemeente, waarvan bijna de helft uit **woonhuizen** bestaat, ligt binnen de negen woonkernen, waarbij Tholen stad met 62 rijksmonumenten het grootste aantal monumenten telt. Enkele voorbeelden van belangwekkende rijksmonumentale woonpanden zijn De Twee Stoven aan de Stoofstraat in Tholen-stad, voormalig hotel 'De Gouden Leeuw' aan de Markt in Sint-Maartensdijk en 'het Nonnetjeshuis' aan de Voorstraat in Sint-Annaland. Maar ook woonhuizen van recenter datum hebben cultuurhistorische waarde, zoals de geschenkwoningen die na de Watersnoodramp in 1953 in Sint Philipsland en Stavenisse opgetrokken zijn en waarvan het merendeel nog bewaard is gebleven. In de diverse kernen staan eveneens monumentale publieke gebouwen, zoals het laatgotische stadhuis (ca. 1475) in Tholen-stad, het laat 16^e-eeuwse stadhuis van Sint-Maartensdijk en het

in Lodewijk XVI-stijl - met nog enkele rococo-details - uitgevoerde Ambachtshuis in Oud-Vossemeer (1767-1771).

Een andere categorie monumenten die in of nabij de Thoolse woonkernen is gelegen vormen de **molens**. In de gemeente zijn twaalf molens bewaard gebleven, waarbij van molen 'De Hoop' in Sint-Maartensdijk en Poortvliet alleen nog de romp resteren. De oudste molen van de gemeente Tholen is de naamloze (gesloten) standerdmolen aan de Molendijk in Sint-Annaland, een voor Zeeland vrij zeldzaam type. Daarentegen is molen 'De Hoop' aan de Oostdijk in Sint Philipsland juist een voorbeeld van een molentype (achtkantige grondzeiler) dat dermate kenmerkend voor Zeeland is, dat in vaktermen de aanduiding 'Zeeuws type' wordt gehanteerd. Het stadsgezicht van Tholen stad wordt voor een groot deel bepaald door de aanwezigheid van de molens 'De Hoop' en 'De Verwachting'.

Ook zijn er op Tholen enkele **kastelen** geweest. Van het Kasteel Sint Maartensdijk (terrein met kasteelgracht en enkele fundamenten) en het slot in Stavenisse (bouwkundige resten) zijn nog enkele overblijfselen zichtbaar.

Industrieel erfgoed is in de gemeente Tholen in beperkte mate aanwezig. De voormalige zoutkeet aan de Contre Escarpe 1 uit 1765 is een van de laatste overblijfselen van de eertijds florerende zoutindustrie, eeuwenlang een van de belangrijkste bronnen van bestaan voor inwoners van de stad Tholen. Een ander belangwekkend industrieel monument is het voormalige stoomgemaal Oosterschelde (1910), aan de Schelphoekseweg in Poortvliet. Maar ook kleiner industrieel erfgoed is te vinden binnen de gemeentegrenzen, zoals de weegbrug aan de Oostdijk van Sint Philipsland. Het is samen met de nabijgelegen, uit 1925 stammende watertoren één van de weinige industriële overblijfselen op Sint Philipsland.

MUZIKAAL ERFGOED – EEUWENOUE KLANKEN

Tholen heeft een rijke muzikale traditie. Zo bevinden zich in diverse kerken in de gemeente monumentale orgels, zoals het Van Dam-orgel (1832) en het in delen opgeslagen Reinhard-orgel (1732-1734) in de Grote of Onze Lieve Vrouwenkerk en het Van Oeckelen-orgel (1841) in de Rehobothkerk, beide in Tholen-stad en het Abram Meere orgel in Poortvliet. Het Thools muzikale erfgoed omvat echter ook andere historische muziekinstrumenten: zo is in het Oude Stadhuis van Tholen een rijke collectie historische muziekinstrumenten ondergebracht, waaronder een virginaal, twee clavecimbel en een Julius Feurich-vleugel uit 1908. Met enige regelmaat worden deze instrumenten bespeeld door bekende en minder bekende instrumentalisten, onder andere tijdens de traditionele Stadhuisconcerten. Hiertoe worden musici van buiten de gemeente uitgenodigd. Tholen kent vandaag de dag echter ook zelf bekende musici. Een bekend Thools musicus uit het verre verleden is componist Ghiselinus Danckerts, die in het midden van de 16^e eeuw in het Vaticaan werkte.

Muziek wordt vanaf het midden van de 19^e eeuw op Tholen en Sint Philipsland ook in breder verband beoefend. Binnen een aantal decennia beschikten de meeste plaatsen over een eigen muziekvereniging, die onder andere tijdens feestelijke gebeurtenissen zoals het binnenhalen van een nieuwe burgemeester en de festiviteiten rondom Koninginnedag, hun muzikale kunsten ten gehore brachten en nog steeds brengen. Tegenwoordig zijn er binnen de gemeente Tholen nog vijf muziekverenigingen actief. Van de muziektenten, van waaruit de muziekverenigingen in het verleden met enige regelmaat een uitvoering verzorgden, heeft slecht één exemplaar de tand des tijds doorstaan en wel de muziektent op de Markt in Tholen-stad. Ook op vocaal gebied heeft Tholen een rijke traditie, die anno 2021 nog springlevend is; kamerkoren, kerkkoren, vocale ensembles. Je vindt ze overal in de gemeente Tholen.

2e prijs Erfgoedfotowedstrijd: Thooise streekdracht bij de Kettinghoeve

5. ONZE VISIE OP HET ERFGOED VAN THOLEN

“Verbinden en versterken, vanuit traditie en ambitie”, dat is de missie van de gemeente Tholen zoals vastgesteld in de gemeenteraadsvergadering van 4 februari 2016. Kern van deze gedachte is dat het gemeentebestuur er is om het welbevinden in de Thoolse samenleving te bevorderen. Uitgangspunt is dat de gemeente dienstbaar is aan de Thoolse samenleving door samen en in harmonie met de samenleving de kaders op hoofdlijnen vast te stellen en het beleid op het gewenste niveau uit te voeren: lokaal waar het kan, regionaal waar het moet. Deze ambities staan verwoord in de gemeentelijke visie “Ruimte aan de Thoolse samenleving” (2016) en staat in directe relatie met de kwaliteit van leven in de gemeente Tholen (zie kader).

De missie en visie van de gemeente Tholen

Tijdens de gemeenteraadsvergadering van 4 februari 2016 heeft de gemeenteraad een missie en visie vastgesteld voor de gemeente Tholen. Korte zinnen die aangeven wat het bestaansrecht, de functie en rol van een gemeente in de samenleving is en welke richting de gemeente op wil in de toekomst. Missie en visie geven antwoorden op vragen als: Wat voor gemeente willen we zijn, hoe willen we als gemeentebestuur functioneren en welke organisatie past daarbij?

Kwaliteit van leven

De gemeente is er voor dienstverlening aan inwoners, recreanten, bezoekers, bedrijven en andere (maatschappelijke) organisaties. De gemeente heeft aandacht voor ontwikkelingen en de gevolgen daarvan voor die belanghebbenden. De gemeente voert wettelijke en zelfstandige taken uit in het belang van en met aandacht voor de gemeenschap. De gemeente zorgt ervoor dat er een prettig woon-, werk-, verblijfs- en leefklimaat is. Soms is de gemeente leidend, soms is zij volgend; afhankelijk van de behoefte van de samenleving. In de gemeente staat de samenleving voorop en is er ruimte voor elkaar. De gemeente draagt bij aan de kwaliteit van leven.

Missie

Het bestaansrecht van de gemeente is gedefinieerd als: het gemeentebestuur is er om het welbevinden in de Thoolse samenleving te bevorderen. Dat doet de gemeente door de saamhorigheid te versterken, richting te geven, te beheren, veiligheid te verbeteren en door dienstbaar te zijn. Op basis hiervan is de missie van de gemeente Tholen geformuleerd als:

“Verbinden en versterken, vanuit traditie en ambitie”.

Visie

De gemeente Tholen geeft de Thoolse samenleving meer ruimte, dat is ons wenkend perspectief als het gaat om de relatie met de samenleving. Als overheid treden we terug en stellen we samen en in harmonie met de samenleving de kaders op hoofdlijnen vast en voeren we het beleid uit. We pakken aan, zijn dienstbaar aan de Thoolse samenleving en voeren activiteiten op het gewenste niveau uit: lokaal waar het kan, regionaal waar het moet. De gemeente Tholen geeft uiting aan deze ambities met de visie: “Ruimte aan de Thoolse samenleving”.

De gemeente is er voor dienstverlening aan inwoners, recreanten, bezoekers, bedrijven en andere (maatschappelijke) organisaties. De gemeente heeft aandacht voor ontwikkelingen en de gevolgen daarvan voor die belanghebbenden. De gemeente voert wettelijke en zelfstandige taken uit in het belang van en met aandacht voor de gemeenschap. De gemeente zorgt ervoor dat er een prettig woon-, werk-, verblijfs- en leefklimaat is. Soms is de gemeente leidend, soms is zij volgend; afhankelijk van de behoefte van de samenleving. In de gemeente staat de samenleving voorop en is er ruimte voor elkaar. De gemeente draagt bij aan de kwaliteit van leven.

Uit de voorgaande hoofdstukken over het verhaal van Tholen en de verschillende erfgoedthema's is duidelijk geworden dat Tholen een breed spectrum aan cultuurhistorische kwaliteiten bezit. Deze

kwaliteiten vragen om een visie op hoe daar het beste mee omgegaan kan worden. Zeker nadat er uit het participatietraject met de bevolking is gebleken dat deze kwaliteiten alom gewaardeerd worden. Erfgoed is dan ook een verbindende kracht voor de samenleving, met een belangrijke toekomstwaarde. De hier geformuleerde visie op het Thoolse erfgoed is opgebouwd uit vijf speerpunten en fungeert als ons 'kompas' bij de (wettelijke en autonome) taken die de gemeente op het terrein van erfgoed heeft. Deze taken komen in hoofdstuk 6 aan bod.

SPEERPUNT 1: DE KETEN OP ORDE HOUDEN

De gemeente heeft een belangrijke rol bij het beschermen en benutten van erfgoed. De verschillende aspecten die hierbij van belang zijn lopen van beleidsontwikkeling, naar beleidsuitvoering, waar onder vergunningverlening, toezicht en handhaving. Een ketting is, zoals bekend, zo sterk als haar zwakste schakel. Daarom is het van belang dat al deze aspecten goed geregeld en belegd zijn binnen de gemeentelijke organisatie en de verschillende taken en werkprocessen die hier van belang zijn. Vanzelfsprekend dienen beleid en uitvoering ook goed gemonitord te worden en indien nodig bijgesteld te worden.

SPEERPUNT 2: EEN ZORGVULDIGE OMGANG MET ERFGOED

De verschillende (ondergrondse en bovengrondse) erfgoedwaarden zijn grotendeels goed in kaart gebracht en worden op zorgvuldige wijze meegewogen in ruimtelijke procedures. Bij verschillende ontwikkelingen is het van belang dat de identiteit van onze gemeente - en het bijbehorende erfgoed - behouden blijft en waar mogelijk zelfs versterkt wordt. Duurzaam onderhoud van erfgoed moet gestimuleerd worden, evenals een goede balans tussen bescherming en gebruik. Maatwerk is daarbij in alle gevallen het devies.

SPEERPUNT 3: HET VITAAL HOUDEN VAN ERFGOED

Erfgoed is niet alleen om van te genieten, maar heeft ook een belangrijke gebruikswaarde, een waarde die soms – zoals in het geval van een prachtig oud pandje of een middeleeuwse dorpskerk - eeuwen terug kan gaan. Toch zijn er soms wel ingrepen nodig om erfgoed bruikbaar te houden. Voor bouwkundig erfgoed is het van belang om te zorgen voor een passende herbestemming als dit van belang is. En voor de ruimtelijke ontwikkelingen is het van belang de cultuurhistorische waarden te gebruiken als inspiratiebron en toetssteen. Ook kan erfgoed een belangrijke rol vervullen door het te koppelen aan de uitdagingen van deze tijd, zoals klimaatadaptatie en energietransitie. Een duurzame (her)bestemming houdt erfgoed vitaal en geeft het een nieuwe toekomst.

SPEERPUNT 4: DE KRACHT VAN ERFGOED BENUTTEN

Erfgoed is niet alleen van belang voor het erfgoed zelf, maar ook als kracht, kwaliteit en inspiratiebron voor zo veel andere beleidsterreinen. Of het nu gaat om recreatie & toerisme, economie, cultuur, zorg, landschap en leefbaarheid, erfgoed levert het fundament. De schoonheid en bijzondere verhalen van erfgoed geven op verschillende manieren een belangrijke kwaliteitsimpuls. Niet alleen als het gaat om prettig wonen, maar ook als vestigingsplaats factor voor bedrijven en bezoekers die van deze kwaliteiten willen genieten. Door de erfgoedkwaliteiten van Tholen maximaal te benutten, wordt Tholen ook een sterk 'merk', ofwel een sterke, vitale, duurzame en hoogwaardige leefomgeving waar het goed wonen, werken en recreëren is.

SPEERPUNT 5: SAMEN AAN DE SLAG

De gemeente wil de kracht van de samenleving benutten. Een goede omgang met ons erfgoed is immers een gezamenlijke verantwoordelijkheid van zowel gemeente als inwoners. Veel soorten erfgoed zouden niet behouden kunnen worden als er geen mensen zouden zijn die zich daarvoor inspannen. Veel evenementen zouden niet kunnen plaatsvinden als er geen vrijwilligers zouden zijn die daarbij ondersteunen of als er geen ondernemers zouden zijn die daarin investeren. Om de samenleving duurzaam te betrekken bij het erfgoed, is het noodzakelijk om niet alleen te investeren in de eigenaren, maar ook in vrijwilligerswerk en –organisaties en bovenal de jeugd, om ook het draagvlak in de toekomst te garanderen.

5.1 VAN VISIE NAAR UITVOERING

De rol van de overheid is in onze dynamische en veranderende samenleving steeds meer gewijzigd: van een sturende en regisserende rol naar een meer coöperatieve en faciliterende rol. Niet alles wordt meer vooraf bepaald en vooraf vastgelegd, maar de overheid nodigt uit tot meedenken en participatie. Door ruimte te bieden aan maatschappelijke initiatieven kan er beter worden ingespeeld op maatschappelijke behoeften en op de kansen die dit biedt voor erfgoed. Natuurlijk zal de overheid wel zelf een voorbeeldfunctie dienen te vervullen als het gaat om de omgang met erfgoed en zal de overheid een toetsende rol moeten vervullen als het gaat om de afweging van het persoonlijk belang van initiatiefnemers versus het algemene belang van de samenleving. Naast de wettelijke taken heeft de gemeente ook de mogelijkheid om zelfstandig erfgoedtaken, als onderdeel van de zogenaamde autonome taken, in te vullen. Deze taken kunnen, daar waar mogelijk en wenselijk, samen met betrokken partijen en de inwoners van Tholen worden gedefinieerd en vervolgens worden vastgesteld.

De 'rolverandering' van de gemeentelijke overheid zal er een zijn van aftasten, goed communiceren en het managen van ieders behoeften en verwachtingen. Het 'samen optrekken' betekent in de meeste gevallen een versterking van het erfgoed. In het volgende hoofdstuk wordt omschreven wat de wettelijke erfgoedtaken van gemeenten precies zijn en welke autonome erfgoedtaken de gemeente Tholen, mede met inachtneming van de terugkoppeling vanuit de kennisdelingsbijeenkomsten en vanuit de eigen bevolking, in deze erfgoedvisie heeft opgenomen.

Stoomgemaal Drie Grote Polders in de Hikkepolder, Oud-Vossemeer; het eerste stoomgemaal van het eiland Tholen (gebouwd in 1900)

Molen de Nijverheid in Sint-Maartensdijk. Deze stellingmolen is gebouwd in het jaar 1861

6. OMGAAN MET ERFGOED: DE VISIE UITGEWERKT

De in het vorige hoofdstuk geformuleerde visie op erfgoed bevat vijf speerpunten, waarbij een onderscheid is aan te brengen tussen de wettelijke taken ("wat moet") en de autonome taken ("wat kan"). Meer informatie hierover is opgenomen in de kaders op de volgende pagina's. In dit hoofdstuk worden de wettelijke en autonome taken ondergebracht in de vijf speerpunten, zodat inzichtelijk wordt welk doel de taken en de hieraan gekoppelde acties dienen. Sommige taken dragen bij aan meerdere speerpunten. Hiervoor is onderstaande tabel opgenomen.

		Speerpunten				
	Taken	1	2	3	4	5
		Keten op orde houden	Zorgvuldige omgang met erfgoed	Vitaal houden van erfgoed	Kracht van erfgoed benutten	Samen aan de slag
1.1	Vergunningverlening	+++	+			
1.2	Handhaving	+++	+			
1.3	Beschermde archeologische monumenten	+++	+			
1.4	Beschermde stads- en dorpsgezichten	+++	+			
1.5	Adviescommissie	+++	+			
1.6	Loketfunctie	+++				
1.7	Coördinatie en organisatie	+++				+
1.8	Invoeren gemeentelijke subsidieverordening	+++				
2.1	Aanwijzen gemeentelijke monumenten		+++			+
2.2	Beschrijven en aanwijzen gebieden met aardkundige waarde		+++			
2.3	Omgang met archeologische waarden bij ruimtelijke ontwikkelingen	+	+++		+	
2.4	Benoemen van landschappelijk waardevolle gebieden en elementen		+++		+	
2.5	Inventarisatie belangrijk muzikaal erfgoed ten behoeve van behoud	+	+++			
3.1	Herbestemmen van erfgoed		+	+++	+	
3.2	Erfgoed en duurzaamheid			+++		
3.3	Regionale samenwerking			+++		
4.1	Het beleefbaar maken van ruimtelijk erfgoed		+		+++	
4.2	Maritiem erfgoed zichtbaar en beleefbaar maken		+		+++	
4.3	Productontwikkeling rond erfgoed				+++	
4.4	Erfgoededucatie				+++	
5.1	Actieve erfgoedcommunicatie	+			+	+++
5.2	Instellen gemeentelijk erfgoedplatform	+	+	+	++	+++
5.3	Burgerparticipatie		+	+	+	+++
5.4	Doorgeven molenaarsambacht aan jongere generaties			+		+++

Wettelijke taken – van rijk naar gemeente

De huidige taakverdeling tussen overheden op het gebied van gebouwd, groen en archeologisch erfgoed vindt zijn grondslag in de Monumentenwet 1988, die inmiddels is opgevolgd door de op 1 juli 2016 in werking getreden Erfgoedwet.

Met de invoering van de Monumentenwet 1988 is een onderscheid gemaakt tussen de **bescherming van en de omgang met** monumenten, waarbij voor de bescherming van rijksmonumenten de rijksoverheid verantwoordelijk is. Het veiligstellen van cultureel erfgoed werd daarbij genoemd als uitgangspunt voor een centrale verantwoordelijkheid. Zowel het aanwijzen van beschermde stads- en dorpsgezichten als de aanwijzing van gebouwde, groene en archeologische rijksmonumenten is voorbehouden aan de rijksoverheid.

De zorg voor - en daarmee de omgang met gebouwde en groene monumenten - is met de inwerkingtreding van de Monumentenwet 1988 verschoven naar gemeenten. Hiermee werd ook de dagelijkse uitvoering van het monumentenbeleid overgedragen aan gemeenten, waardoor gemeenten in staat zijn gesteld ook het samenspel met lokale (particuliere) initiatieven vorm te geven.

Huidige wetgeving

De Erfgoedwet 2016 maakt, samen met andere wetgeving, een integrale bescherming van cultureel erfgoed mogelijk. Daarbij is de vermoedelijke inwerkingtreding per 1 juli 2022 van de Omgevingswet van belang, omdat die wet gemeenten de verantwoordelijkheden geeft die daarvoor nodig zijn. Tot aan het moment dat de Omgevingswet in werking treedt is de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) van toepassing voor de **vergunningverlening** van beschermde gebouwde en groene monumenten.

De Erfgoedwet kent een aantal overgangsbepalingen, waarvan één de **instandhoudingsplicht** voor monumenten regelt. Deze instandhoudingsplicht betekent voor de eigenaar van een rijksmonument dat zijn of haar rijksmonument zodanig onderhouden moet worden, dat het behoud gewaarborgd is. Het is aan de gemeente om handhavend op te treden als onvoldoende onderhoud leidt tot verval en schade. Een periodieke monitoring van de rijksmonumenten kan behulpzaam zijn bij het beoordelen of er sprake is van onvoldoende onderhoud.

Beschermde stads- en dorpsgezichten worden door het Rijk aangewezen. Deze bevoegdheid staat in de Erfgoedwet, maar gaat over naar de Omgevingswet. Het

gevolg van de aanwijzing van een beschermd stads- of dorpsgezicht is dat de gemeente hiermee rekening houdt bij het opstellen van een bestemmingsplan, zoals dit ook geldt voor alle aanwezige cultuurhistorische waarden. Met de invoering van de Omgevingswet zal de gemeente hiermee rekening moeten houden in het Omgevingsplan.

Binnen de gemeente Tholen zijn er twee rijksbeschermd stadsgezichten aangewezen, namelijk Tholen en Sint-Maartensdijk.

De kasteelberg van Westkerke in Scherpenisse

Autonome taken – de gemeente aan zet

Naast haar wettelijke taken heeft de gemeente ook zogenaamde autonome taken op het gebied van erfgoed. Autonom houdt in dat de gemeente vrij is om zelfstandig deze taken in te vullen. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het aanwijzen van gebouwen of objecten die we als gemeente voor de toekomst willen behouden door deze aan te wijzen als gemeentelijk monument. Ook kunnen complete buurten, wijken of dorpen worden aangewezen als gemeentelijke stads- of dorpsgezichten. Uit de aanwijzing als gemeentelijk monument komen bepaalde verplichtingen voort op het vlak van onderhoud en instandhouding. Daarom is het van belang dat bij de invoering van gemeentelijke monumenten ook een bijbehorende subsidiereling wordt ingesteld, die eigenaren van gemeentelijke monumenten helpt bij het voldoen aan deze verplichtingen.

De hierboven genoemde maatregelen zijn met name gericht op het behoud van erfgoed. Erfgoed behouden is de eerste stap in een succesvol erfgoedbeleid. Behoud staat alleen niet op zichzelf. Behoud van erfgoed wordt mogelijk gemaakt door dit te benutten en het beleefbaar te maken. Om erfgoed te benutten en te beleven kan bijvoorbeeld beleid worden opgesteld dat gericht is op herbestemming, of beleid dat gericht is op het waarderen en visualiseren van ruimtelijk erfgoed. Door herbestemming van historische panden die hun oorspronkelijke functie hebben verloren wordt het erfgoed benut, wat veelal ten goede komt aan het tegengaan van verval van het gebouw, en beleefd. Vaak heeft dit weer tot gevolg dat er middelen vrijkomen, die geïnvesteerd kunnen worden in het onderhoud en de instandhouding van het gebouw.

Erfgoed is niet alleen een op zichzelf staand beleidsonderwerp, maar heeft ook raakvlakken met andere beleidsterreinen. Met name op het vlak van het benutten en beleefbaar maken van erfgoed wordt er vaak geraakt aan het beleidsterrein toerisme en recreatie. Erfgoed wordt vaak – ook door inwoners – gewaardeerd als herkenningspunt (van een bezoekwaardige plaats) of als versterking van winkel- of horecagebieden. Om erfgoed ook als publiekstrekker te profileren is het belangrijk dat het verhaal dat hoort bij het erfgoed inzichtelijk en beleefbaar wordt gemaakt. Er wordt dan ook nadrukkelijk de koppeling gezocht met de 'Zeeuwse erfgoedlijnen'; een reeks verhalen op thema die kunnen bijdragen aan de identiteit van een plaats en de herkenbaarheid ervan voor toeristen én eigen inwoners. Een autonome taak van de gemeente op dit vlak is het consequent benutten van erfgoed in onze communicatie en het ontsluiten van erfgoedlocaties door het bereikbaar maken ervan en het visualiseren en

ontwikkelen van deze locaties. Verder ligt er een belangrijke taak voor de gemeente om de hoofdlijnen van de verschillende erfgoedinitiatieven en -projecten aan elkaar te verbinden, zodat 'het verhaal van Tholen' en haar identiteit consistent worden uitgedragen.

Erfgoed is net zo divers als de beleidsterreinen waarmee het raakvlakken heeft. Dit houdt dan ook niet op bij toerisme en recreatie, maar breidt zich uit naar onder andere duurzaamheid, klimaatadaptatie, energietransitie, leefbaarheid, economie en wateropgaven. Naast het benutten en beleefbaar maken van erfgoed is het 'kenbaar' maken van erfgoed ook belangrijk. Door de kennis over het Thoolse erfgoed lokaal en regionaal te verspreiden wordt het benutten en beleven, en daarmee het behoud, van het Thoolse erfgoed eenvoudiger.

Visnetten in de haven van Tholen

SPEERPUNT 1: DE KETEN OP ORDE HOUDEN (WAT MOET)

1.1 VERGUNNINGVERLENING

De vergunningplicht voor het afbreken, verstoren, verplaatsen, wijzigen of het herstellen, gebruiken of laten gebruiken van een beschermd gebouwd of groen monument op een manier waardoor het wordt ontsierd of in gevaar wordt gebracht, is opgenomen in artikel 2.1, 1^e lid, van de Wabo. Als een monument gewijzigd wordt valt dit onder "het wijzigen van een monument" en de activiteit "bouwen". De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft een wegwijzer ontwikkeld met informatie over de wijze waarop vergunningverleners, toezichthouders en handhavers advies kunnen of moeten inwinnen, voor tijdens en na de aanvraag van de omgevingsvergunning. Diverse werkzaamheden, vooral gericht op het onderhoud aan monumenten, zijn overigens vergunningsvrij. Voor het benutten van de kennis van de wettelijke adviseurs kan in het voortraject gebruik worden gemaakt van het Planoverleg bij Erfgoed Zeeland.

[Actie \(EV21/1.1/1\): het voor inwerkingtreding van de Omgevingswet vastleggen van het proces van vergunningaanvragen die betrekking hebben op beschermde monumenten, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen voortraject, procedure van vergunningverlening en naleving van de in de vergunning opgenomen voorschriften \(VTH-beleid beschermde monumenten\). De rol van de erfgoed specialist wordt bij het opstellen van de werkwijze specifiek benoemd.](#)

1.2 HANDHAVING

Eigenaren van rijksmonumenten hebben ten aanzien van hun monument(en) een instandhoudingsplicht. Deze instandhoudingsplicht, ondergebracht in de Erfgoedwet, bepaalt dat eigenaren hun monumenten zodanig onderhouden dat behoud gewaarborgd is. Het is aan de gemeente om handhavend op te treden indien onderhoud onvoldoende wordt uitgevoerd of zelfs geheel achterwege blijft, waardoor gevaar voor verval van en schade aan het monument dreigt te ontstaan. Om een dergelijke ontwikkeling te voorkomen kan een gemeente een periodieke monitoring van de (rijks)monumenten binnen haar eigen gemeentegrenzen (laten) uitvoeren.

[Actie \(EV21/1.2/1\): het \(laten\) opzetten en uitvoeren van een periodiek monitoringsysteem van alle \(rijks\)monumenten in de gemeente Tholen.](#)

1.3 BESCHERMDE ARCHEOLOGISCHE MONUMENTEN

Hoofdstuk 5 van de Erfgoedwet stelt regels met betrekking tot het verrichten van (archeologische) opgravingen, waarbij het verboden is zonder certificaat handelingen te verrichten, zoals het opsporen, onderzoeken of verwerven van cultureel erfgoed, waardoor verstoring van een archeologisch monument optreedt. Certificaten worden verleend door een door de Minister van Onderwijs Cultuur en Wetenschap aangewezen instelling. Voor het graven in een archeologisch rijksmonument is de rijksoverheid het bevoegd gezag. Aanvragen moeten worden ingediend bij de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. Na invoering van de Omgevingswet wordt de gemeente het bevoegd gezag dat de vergunning beoordeelt en verleent.

[Actie \(EV21/1.3/1\): het vastleggen van het proces, na invoering van de Omgevingswet, van vergunningaanvragen die betrekking hebben op door het rijk beschermde archeologische monumenten.](#)

1.4 BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

De in het verleden door het Rijk aangewezen stads- en dorpsgezichten, momenteel opgenomen in de Erfgoedwet, zullen na invoering bij de Omgevingswet worden ondergebracht. Aanwijzing van een rijksbeschermd stads- en/of dorpsgezicht houdt in dat de gemeente hiermee rekening dient te houden bij

het opstellen van een bestemmingsplan en na invoering van de Omgevingswet bij het opstellen van het Omgevingsplan. De gemeente Tholen kent twee rijksbeschermd stadsgezichten: de stad Tholen en Sint-Maartensdijk. Daarnaast kan het wenselijk zijn om voor andere kernen te bepalen welke delen karakteristiek zijn voor het aanzicht van deze kern en hier een soortgelijke gemeentelijke bescherming voor in te stellen.

[Actie \(EV21/1.4/1\): rekening houden met de rijksbeschermd stadsgezichten Tholen en Sint-Maartensdijk bij het opstellen van het Omgevingsplan en nagaan of er voor andere kernen behoefte is aan een soortgelijke gemeentelijke bescherming.](#)

1.5 ADVIESCOMMISSIE

Een andere overgangsbepaling in de Erfgoedwet regelt dat artikel 15 van de Monumentenwet 1988 van toepassing blijft tot aan het moment waarop de Omgevingswet in werking treedt. Dit artikel verplicht gemeenten bij verordening een gemeentelijke monumentencommissie in te stellen die adviseert over aanvragen van omgevingsvergunningen voor monumenten. Omdat naar verwachting per 1 juli 2022 de Omgevingswet in werking treedt moet voor deze adviestaak op korte termijn actie worden ondernomen. In de VNG-handreiking "Adviesstelsel voor omgevingskwaliteit" wordt aangegeven dat alle gemeenten met gebouwde of aangelegde rijksmonumenten een gemeentelijke adviescommissie moeten instellen die minimaal adviseert over alle aanvragen voor een omgevingsvergunning opnieuw voor een rijksmonumentenactiviteit voor een monument. Het vaststellen van een instellingsbesluit en benoemingsbesluiten van de leden van de adviescommissie door de gemeenteraad moet gedaan zijn voordat de Omgevingswet in werking treedt. Daarnaast kan worden onderzocht of deze commissie ook kan adviseren over de impact van ontwikkelingen op de landschappelijke cultuurhistorische waarden. Dit zal dan gereflecteerd moeten worden in de samenstelling van de commissie

[Actie \(EV21/1.5/1\): het opnieuw instellen van een gemeentelijke adviescommissie met een instellingsbesluit en benoemingsbesluiten en met specifieke deskundigheden, zoals architectuurhistorie, bouwhistorie en historische geografie en \(cultuur\)landschap.](#)

1.6 LOKETFUNCTIE

Zoals werd beoogd met de inwerkingtreding van de Monumentenwet werden de gemeenten verantwoordelijk voor de directe contacten met zowel eigenaren als met het particulier initiatief. Dit wordt de loketfunctie genoemd, waarbij de gemeente verantwoordelijk is voor allerlei inhoudelijke vragen op het brede terrein van het erfgoed. Deze loketfunctie is niet wettelijk verankerd, maar meer gekoppeld aan de vergunningverlenende bevoegdheid van gemeenten. Een actieve loketfunctie wordt, mede op basis van het aantal rijksmonumenten (meer dan 100), gezien als passend voor de gemeente Tholen.

[Actie \(EV21/1.6/1\): een actieve invulling van de loketfunctie betekent dat eigenaren en inwoners eenvoudig kennis kunnen nemen van en zorgdragen voor het erfgoed. De gemeente draagt daarbij de zorg voor kennis, kunde en capaciteit en maakt duidelijk wie het aanspreekpunt is voor erfgoedzaken en ontsluit de gedeelde kennis over erfgoed voor haar inwoners op een toegankelijke manier.](#)

1.7 COÖRDINATIE EN ORGANISATIE

Erfgoed staat niet op zichzelf; het raakt andere beleids- en taakvelden, zoals ruimtelijke ordening, economische zaken, toerisme en recreatie, (omgevings)vergunningverlening, toezicht en handhaving. Het is belangrijk dat binnen deze velden goed rekening wordt gehouden met erfgoed, om kansen die erfgoed biedt te benutten. Voor een goede en integrale omgang van erfgoed met andere werkvelden dient het erfgoedbeleid duidelijk en herkenbaar geborgd te zijn in het gemeentelijke beleid.

In veel gemeenten zijn beleid, vergunningverlening en toezicht en handhaving bij verschillende afdelingen ondergebracht. Omdat de specialistische kennis meestal bij beleid is ondergebracht is het wenselijk dat een gemeentelijke erfgoedexpert structureel erfgoedoverleg binnen de gemeente organiseert. In dit overleg kan de kwaliteit van vergunningverlening en toezicht en handhaving worden verhoogd door het organiseren van vooroverleg met eigenaren, het verbinden van specifieke voorschriften aan de vergunning en door het toezicht op de uitvoering inhoudelijke betekenis te geven. Een toezichthouder kan samen met de erfgoedexpert de voorschriften beter bewaken. Zie ook hiervoor onder 2.1.

[Actie \(EV21/1.7/1\): aan de erfgoedmedewerker ook de functie van erfgoedcoördinator toewijzen.](#)

1.8 INVOEREN GEMEENTELIJKE SUBSIDIEVERORDENING (WAT KAN)

Om de toekomstige eigenaren van gemeentelijke monumenten te ondersteunen bij de instandhouding van hun monument, is het wenselijk een subsidieverordening vast te stellen. Eigenaren kunnen dan eens in de twee of drie jaar een bijdrage krijgen voor belangrijke onderhoudswerkzaamheden zoals een schilderbeurt of andere kleine werkzaamheden en activiteiten zoals een regelmatige inspectie, om hun monument in goede staat te houden. De hoogte van de subsidie en de inhoud van de subsidieverordening moet worden afgestemd op de resultaten van de inventarisatie van de mogelijke gemeentelijke monumenten. Overigens kunnen eigenaren van gemeentelijke monumenten door deze monumentenstatus al automatisch gebruik maken van het (Provinciale) Cultuurfonds voor Monumenten Zeeland, maar dit betreft uitsluitend laagrentende leningen.

[Actie \(EV21/1.8/1\): het invoeren van een gemeentelijke subsidieverordening voor de instandhouding van gemeentelijke monumenten.](#)

SPEERPUNT 2: EEN ZORGVULDIGE OMGANG MET ERFGOED (WAT KAN)

2.1 AANWIJZEN GEMEENTELIJKE MONUMENTEN

De gemeente Tholen wenst een representatief deel van het erfgoed dat 'het verhaal van Tholen' illustreert, te behouden voor de toekomst. Dit erfgoed is immers van belang voor de identiteit van de gemeente, haar inwoners, maar ook voor de toeristen. Omdat de gemeente al ongeveer 140 rijksmonumenten heeft, is er ruimte om zeker nog zo'n 50 tot 100 gemeentelijke monumenten aan te wijzen. Dit kunnen woonhuizen zijn, maar ook boerderijen, schuren, haventjes en andere cultuurhistorisch waardevolle objecten en structuren. Naast het aanwijzen van gemeentelijke monumenten kan er worden onderzocht hoe het instrument van het Omgevingsplan kan worden ingezet om behoudenswaardige panden buiten beschermde dorps- en stadsgezichten te beschermen door bijvoorbeeld het instellen van een vergunningsplicht voor het slopen van panden die geen rijks- of gemeentelijk monument zijn, maar waarin de gemeente wel wil sturen op behoud van deze specifieke panden.

[Actie \(EV21/2.1/1\): het besluiten tot inventarisatie, selectie en aanwijzing van gemeentelijke monumenten.](#)

2.2 BESCHRIJVEN EN AANWIJZEN VAN GEBIEDEN MET AARDKUNDIGE WAARDE

De aanwezigheid van bijzondere aardkundige waarden vormt veelal de verklaring voor de historische ontwikkeling van het landschap. Vanwege deze relatie tussen ondergrond en ontwikkelingsgeschiedenis is het van belang de aanwezige waarden goed te beschermen. Streven is om bij inrichtingsplannen nadelige effecten op aardkundige erfgoedwaarden zoveel mogelijk te voorkomen, onder andere door ze tijdig mee te nemen in de voorbereiding en planvorming. Ingrijpen kan ook door het nemen van

maatregelen die leiden tot herstel of verbetering van de aanwezige aardkundige waarden. Want ontwikkelingen kunnen ook kansen bieden om aardkundige verschijnselen te benutten als identiteitsdragers van een plek.

[Actie \(EV21/2.2/1\): het opnemen van gebieden van aardkundige waarde in het Omgevingsplan.](#)

2.3 OMGANG MET ARCHEOLOGISCHE WAARDEN BIJ RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGEN

Soms kunnen ruimtelijke ontwikkelingen een bedreiging vormen voor de archeologie. Het overheidsbeleid, ook dat van de gemeente Tholen, zal er echter altijd naar streven het archeologische erfgoed in situ (op locatie) te bewaren. Het visualiseren van archeologisch erfgoed kan het draagvlak voor het behoud ervan bevorderen. Als behoud in situ niet mogelijk of wenselijk is, worden de archeologische vondsten opgegraven, geconserveerd en ondergebracht in het provinciaal depot bij Erfgoed Zeeland in Middelburg. Ook zijn archeologische artefacten te bewonderen in Streekmuseum De Meestof in Sint-Annaland, waaronder de Reymerswaelcollectie. Het betreft hier voorwerpen die gevonden zijn in het verdrongen land van Zuid-Beveland.

[Actie \(EV21/2.3/1\): het visualiseren van archeologisch erfgoed teneinde dit beleefbaar te maken.](#)

2.4 BENOEMEN VAN LANDSCHAPPELIJK WAARDEVOLLE GEBIEDEN EN ELEMENTEN

Het uitgestrekte polderlandschap is karakteristiek voor Tholen en Sint Philipsland. Het is echter ook kwetsbaar, vooral door ruimtelijke ontwikkelingen. De maatschappelijke uitdagingen van de toekomst, waaronder klimaatadaptatie en de energietransitie, vragen om extra zorgvuldigheid bij het behoud van het Thoolse cultuurlandschap met de daarin aanwezige cultuurhistorisch waardevolle landschapselementen, zoals boemdijken, kerkhoven (funerair erfgoed) en de eendenkooi. Daarom is het van belang goed in beeld te hebben in welke gebieden nieuwe ontwikkelingen mogelijk zijn en in welke gebieden deze juist ongewenst zijn. Daarnaast is het wenselijk dat bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen het cultuurlandschap en deze landschapselementen, bij voorkeur als uitgangspunt, in de planvorming wordt (mee)genomen.

[Actie \(EV21/2.4/1\): het opnemen van landschappelijk waardevolle gebieden en elementen in het Omgevingsplan.](#)

2.5 INVENTARISATIE BELANGRIJK MUZIKAAL ERFGOED TEN BEHOEVE VAN BEHOUD

Het muzikaal erfgoed van Tholen omvat een breed scala aan historische klinkende instrumenten, waaronder veel waardevolle kerkorgels, kerkklokken en carillons. Het is niet alleen belangrijk deze muziekinstrumenten te behouden, maar ook om ze in goede conditie te houden door ze regelmatig te bespelen, waarbij het vakmanschap voor het bespelen eveneens aandacht behoeft. Om een goed inzicht te krijgen van de in de gemeente aanwezige historische kerkorgels, kerkklokken en carillons én hun onderhoudsstaat, is het wenselijk een inventarisatie uit te voeren.

[Actie \(EV21/2.5/1\): het inventariseren van toekomstige restauraties en onderhoud van carillons, kerkklokken en kerkorgels, waaronder het Reinhard-orgel dat \(deels\) opgeslagen is in de Grote of Onze Lieve Vrouwekerk in Tholen en het Van Dam orgel in diezelfde kerk.](#)

Molen De Hoop in Tholen. De vestingwallen werden tussen 1844 en 1888 grotendeels afgegraven en omgevormd tot plantsoen.

SPEERPUNT 3: HET VITAAL HOUDEN VAN ERFGOED (WAT KAN)

3.1 HERBESTEMMEN VAN ERFGOED

Tijden veranderen, en daarmee verliezen gebouwen soms hun oorspronkelijke functie. Herbesteding is het geven van een nieuwe functie aan een bestaand pand, om zo cultuurhistorische, architectonische en andere waarden voor de samenleving te behouden. Door een nieuwe invulling voor bijzondere panden te zoeken kan sloop worden voorkomen. Bij enkele categorieën speelt herbesteding meer dan bij andere, zoals bij agrarisch en industrieel erfgoed en - in mindere mate - bij religieus erfgoed. Juist voor deze categorieën is het zinvol een visie op te stellen. Waar moet de gemeente actief zijn om een herbesteding te bevorderen en waar is dat niet nodig?

In 2020 is Erfgoed Zeeland in samenwerking met de gemeente Tholen, de kerkbesturen en andere betrokken partijen, gestart met het opstellen van een gemeentelijke kerkvisie. Met een dergelijke visie wordt een duidelijk beeld verkregen van de actuele stand van zaken rondom het gebruik en de bouwkundige en cultuurhistorische waarden van het religieus erfgoed in de gemeente. Dit met als doel om de waardevolle religieuze gebouwen in de gemeente Tholen voor de toekomst veilig te stellen en om een proactieve houding te kunnen aannemen ten aanzien van (toekomstige) ontwikkelingen. Ook de interieurs zullen hierin worden meegenomen, waarvoor een Zeeuws pilotproject zal worden gestart.

In navolging van deze kerkvisie is het eveneens wenselijk om een inventarisatie uit te voeren van agrarisch erfgoed in de gemeente Tholen, aangezien Tholen te maken heeft met de problematiek van toenemende leegstand, verval en sloop van cultuurhistorische waardevolle boerderijen. Met een (gemeentelijke) inventarisatie van agrarisch erfgoed kan in beeld gebracht worden welke monumentale en beeldbepalende boerderijen acuut of in de nabije toekomst aandacht behoeven, in de vorm van behoud (restauratie) en doorontwikkeling door het vinden van een nieuwe bestemming.

- Actie (EV21/3.1/1): het vaststellen van een gemeentelijke kerkvisie.
- Actie (EV21/3.1/2): het starten van een pilotproject voor Thoolse kerkinterieurs.
- Actie (EV21/3.1/3): het inventariseren van toekomstige restauraties, onderhoud en doorontwikkeling en het herbesteden van agrarisch erfgoed.

3.2 ERFGOED EN DUURZAAMHEID

In het teken van de huidige klimaatdiscussie is het belangrijk dat ook monumenten aan de hedendaagse eisen en wensen van de gebruiker én de leefomgeving wordt aangepast. En hoewel een monument bij uitstek van zichzelf al duurzaam is, zijn er altijd energiebesparende aanpassingen mogelijk. Hierdoor kan ook erfgoed een positieve rol spelen in de maatschappelijke vraagstukken rondom energiebesparing en energietransitie. Een goede informatievoorziening richting monumenteigenaren is daarbij wel van groot belang, aangezien het toepassen van duurzaamheidsmaatregelen bij monumenten vaak maatwerk is. Zo kan een gemeente haar loketfunctie in de informatievoorziening rondom energiebesparing inzetten. Maar ook gemeentelijke informatiebijeenkomsten over verduurzaming van monumentale panden behoren tot de mogelijkheid. Het aandragen van aansprekende voorbeeldprojecten kunnen eigenaren nu eenmaal helpen bij het maken van keuzes rondom te nemen duurzaamheidsmaatregelen. Zowel vanuit de markt als vanuit de overheid worden duurzaamheidsdiensten voor monumenteigenaren aangeboden. Een Zeeuws voorbeeld hiervan is het Duurzaam Monumentenpaspoort van Erfgoed Zeeland.

Actie (EV21/3.2/1): het inpassen van erfgoed in het duurzaamheidsbeleid in de gemeente Tholen, in samenwerking met monumenteigenaren en initiatiefnemers.

3.3 REGIONALE SAMENWERKING

Op regionaal niveau zijn er al samenwerkingsverbanden actief, zoals de archeologische samenwerking van zes Zeeuwse gemeenten in de Oosterschelderegio binnen het OAS (Oosterschelderegio Archeologisch Samenwerkingsverband) en een project met als beoogd resultaat een cultuurhistorische fietsroute rond de Linie van de Eendracht. Dit project, dat wordt uitgevoerd in samenwerking met de gemeenten Steenberg en Bergen op Zoom kan leiden tot aansluiting bij de Zuiderwaterlinie; de oudste en langste waterlinie van Nederland. Door het regionaal ontwikkelen van projecten op het gebied van het beleefbaar maken, het benutten en het versterken van het erfgoed zijn er betere mogelijkheden voor een bredere publicitaire spin-off en betere financieringsmogelijkheden.

Actie (EV21/3.3/1): het aangaan van een samenwerkingsverband met gemeenten in de regio om alle beschikbare kennis en kunde in te zetten.

SPEERPUNT 4: DE KRACHT VAN ERFGOED BENUTTEN (WAT KAN)

4.1 HET BELEEFBAAR MAKEN VAN RUIMTELIJK ERFGOED

Op het grondgebied van de gemeente Tholen liggen naast de zichtbare voorbeelden van ruimtelijk erfgoed zoals kerken, boerderijen en molens verschillende voorbeelden van ruimtelijk erfgoed die nog niet echt goed beleefbaar of zichtbaar zijn. Dit kan doordat ze (deels) onder de grond liggen, onder water verdwenen zijn of nog maar fragmentarisch bewaard zijn gebleven en daardoor minder goed herkenbaar. Als voorbeelden noemen we de verdrongen stad Reymerswael (in de Oosterschelde) en het dorp Moggershil (tussen Sint-Annaland en Stavenisse), kasteelterreinen als in Sint Maartensdijk en Stavenisse (deels archeologisch), gekrompen dorpen (zoals Schakerloo en Westkerke) en oude paden en wegen. Toch zijn ook zulke sporen van belang om te behouden, omdat ze vaak unieke informatie bevatten en bijzondere verhalen vertellen. Soms is het met een kleine ingreep - zoals het plaatsen van een bordje of zichtbaar maken van een oude contour - al mogelijk om de aandacht hierop te vestigen.

- Actie (EV21/4.1/1): verder onderzoeken hoe de verdrongen stad Reymerswael beleefbaar of 'toegankelijk' gemaakt zou kunnen worden.
- Actie (EV21/4.1/2): verder onderzoeken hoe de kasteelterreinen van Sint Maartensdijk en Stavenisse beleefbaar en beter benut zouden kunnen worden.
- Actie (EV21/4.1/3): onderzoeken hoe de gekrompen dorpen op Tholen benut kunnen worden als waardevol onderdeel van het Thoolse cultuurlandschap.
- Actie (EV21/4.1/4): onderzoeken hoe de vestinggeschiedenis langs de linie van de Eendracht, inclusief Tholen en Sint-Maartensdijk, beter zichtbaar en beleefbaar gemaakt kan worden.

4.2 MARITIEM ERFGOED ZICHTBAAR EN BELEEFBAAR MAKEN

Veel van het maritiem erfgoed – zoals het visserijverleden – is geschiedenis geworden, de sporen zijn uitgewist of moeilijk herkenbaar. Soms kan het nieuw leven worden ingeblazen, zoals geldt voor de Thoolse visserstrui en de weervisserij in de Oosterschelde. Daarnaast kunnen evenementen bijdragen om hetgeen dat nog wel bewaard is zichtbaar en beleefbaar te maken. Dit vergroot de belangstelling voor het maritiem erfgoed en daarmee het draagvlak voor behoud ervan. Maritieme evenementen in de gemeente Tholen trekken veel bezoekers. Evenementen die de belangstelling voor het maritiem erfgoed stimuleren, maar ook de aantrekkelijkheid van de gemeente vergroten. Enkele voorbeelden zijn de Schout & Schepenen race in Sint-Annaland (tot 2017), de Bietentocht en vooral ook de Thoolse havendagen. Betrokkenen binnen het maritiem erfgoed kunnen eveneens aansluiten bij erfgoedbrede of andere (cultuur)evenementen om het maritiem erfgoed zichtbaar en beleefbaar te maken. Zo bevat het

historische stadhuis van Tholen nog een aantal scheepsmodellen die in relatie gebracht zouden kunnen worden met hun maritieme verleden. De historie van de oude scheepswerf van Duivendijk in Tholen en de historische schepen en vissersschepen in de haven van Tholen bieden aanknopingspunten voor het vertellen van de maritieme geschiedenis van de gemeente.

- [Actie \(EV21/4.2/1\): het stimuleren van evenementen om maritiem erfgoed zichtbaar te maken.](#)

4.3 PRODUCTONTWIKKELING ROND ERFGOED

Tholen herbergt een veelheid en verscheidenheid aan verhalen die het vertellen waard zijn. Eén van de manieren om deze verhalen te vertellen is door het ontwikkelen van (tastbare) producten specifiek voor Tholen. Hiervoor kan aansluiting gezocht worden bij de Zeeuwse Erfgoedlijnen om op die manier naast een 'Thools' verhaal ook een Zeeuws verhaal uit te dragen. Deze Erfgoedlijnen moeten dan wel een Thools gezicht krijgen, zodat ze verbonden worden aan de plaatselijke context. Op die manier wordt de ervaring en waardering van het product persoonlijker en rijker en zal de waardering ervan toenemen. Ter inspiratie zijn hieronder een aantal ideeën opgenomen die uitgewerkt zouden kunnen worden of waarbij het proces of het concept kunnen dienen als blauwdruk voor nieuwe ideeën.

Eten en een goed verhaal: het culinair erfgoeddiner - Vanuit het perspectief van lokaal en eerlijk voedsel, de korte keten-gedachte, kan een project worden opgestart waarin streekelijke teelten centraal staan. Bezoekers, zowel inwoners als gasten, wordt op een specifieke locatie een ervaring geboden waarbij alle zintuigen worden geprikkeld. Hierbij kan het verhaal van de plek, de betekenis ervan in het verleden en heden, verteld worden tijdens een dag(deel)vullend programma. Naast een rondleiding en verdiepende presentaties, kan samen eten en drinken van lokaal geproduceerde producten en ingrediënten, bereid volgens oud recept passend binnen de context van de plek, centraal staan.

Producten met een verhaal: Zeeland Souvenirs - De Foodcurators werkt momenteel in opdracht van de Provincie Zeeland aan de zogenaamde Zeeland Souvenirs geïnspireerd op de Zeeuwse erfgoedlijnen. Dit zijn eerlijke producten, met Zeeuwse ingrediënten als basis, geïnspireerd op authentieke verhalen en bijzondere plekken. Met het oog op het rijke verleden van Tholen zouden binnen een dergelijk concept ook voor Tholen voldoende aanknopingspunten moeten zijn om souvenirs te ontwikkelen.

Leren uit het verleden: oude gewassen, duurzame producten - Duurzaamheid en traditie kunnen ook goed samengaan in de hernieuwde aandacht voor de streekelijke cultuur en het streekelijke ambacht. Binnen een dergelijk concept kan er ook een impuls gegeven worden aan de productie van oude gewassen, zoals vlas en meekrap wat decennialang het beeld van de akkers op Tholen heeft bepaald.

Een voorbeeld van een dergelijk concept is de Thoolse Fuik die door Stichting Zeeuwse Visserstruiken op de markt gebracht is of de Fryske trui die door loop.a life wordt geproduceerd waarin naast gerecyclede materialen ook vlas verwerkt is.

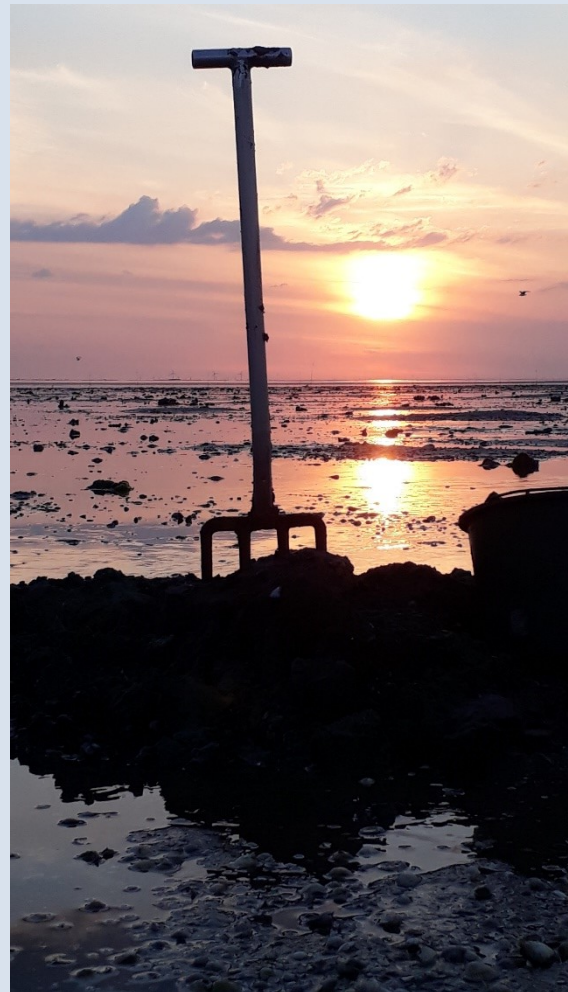
[Actie \(EV21/4.3/1\): het ondersteunen van initiatiefnemers die erfgoed zien als kans voor productontwikkeling.](#)

De Zeeuwse erfgoedlijnen en Tholen

Zoals in de erfgoedthema's is beschreven is het erfgoed onlosmakelijk verbonden met het landschap, de cultuur en de mensen van een dorp, stad of streek. Erfgoed verleent identiteit aan een plek en draagt bij aan het welbevinden van bewoners en bezoekers, maar heeft ook een sterke economische kant in een toeristische context. Voor dit laatste moet vaak wel een 'taal' worden gevonden om een waardevolle connectie te kunnen maken. Deze 'taal' is soms letterlijk een verhaal van een plek of een plaquette over een gebeurtenis aldaar. Ze kan ook de gedaante aannemen van een beleving of ervaring, in de vorm van een arrangement of een toevallige ontmoeting met de 'plekhouder'; een persoon die direct betrokken is bij het erfgoed van die plek, als eigenaar of bewoner. Belangrijk daarbij is dat een balans wordt gevonden tussen de mate van consumptie van die plek (draagkracht) en de baten voor het erfgoed en de gemeenschap waarin het zich bevindt. De 'ziel' van het erfgoed moet centraal staan en mag niet worden verkwanseld.

Om een bijdrage te leveren aan het vinden van de juiste 'taal' zijn de Zeeuwse erfgoedlijnen ontwikkeld. De Zeeuwse erfgoedlijnen vormen een raamwerk voor samenwerking tussen plekhouders, ondernemers en bewoners om te komen tot locatie specifieke verhalen, producten en arrangementen voor bezoekers. Ze bieden inspiratie en brengen ordening aan in de vele verhalen, vaak los van plek en context, waardoor het verhaal aan kracht inboet. De negen iconische verhaallijnen door het verleden van Zeeland weerspiegelen de veelzijdigheid van de provincie: haar gevarieerde landschap en rijke historie. De ligging aan zee en in de Scheldedelta heeft de loop van de geschiedenis van Zeeland voor een belangrijk deel bepaald. We danken er het polderlandschap aan met zijn lange kustlijn en een verleden waarin de provincie verdrongen, herrezen en betwist gebied was, handels- en agrarisch gewest tegelijkertijd, gelovend in vooruitgang en vernieuwing, in ondernemen en ontdekken, maar ook in behouden en beschermen.

Voor Tholen zijn meer dan voldoende aanknopingspunten te vinden om met de erfgoedlijnen aan de slag te gaan, zoals bleek tijdens één van de kennisdelingsbijeenkomsten. Of het nu gaat over de landschappelijke ontwikkeling, de strijd tegen en leven met het water, stille getuigen van het strijdtoneel uit vervlogen tijden, uitingen van kerkelijke en wereldlijke macht als (de tradities rond) het leven en werken op het platteland. Tholen herbergt een veelheid en verscheidenheid aan verhalen die het vertellen waard zijn.

	SCHORREN, SLIKKEN EN POLDERS - Land van overkanten
	STRIJD TEGEN HET WATER - Verdrongen en herrezen
	POORT NAAR DE WERELD - Ontdekken en ondernemen
	STERK ZEELAND - Strijdtoneel in de delta
	HEREN EN KERKEN - Macht en geloof
	ZWARTE SCHUREN EN STOERE PAARDEN - Leven en werken op het platteland
	ZILT EN ZOET - Smaken van Zeeuwse bodem
	HET ZEEUWSE LICHT - De kust ontdekt
	NIEUW ZEELAND - Bedrijvigheid en veranderend landschap

4.4 ERFGOEDEDUCATIE

Kennis over de eigen geschiedenis en de eigen woonomgeving leidt tot cultureel besef en binding met deze omgeving. Mensen die meer weten over hun eigen woonomgeving dichten deze omgeving een grotere betekenis toe. Educatie speelt hierbij een belangrijke rol.

De gemeente Tholen kan, i.s.m. erfgoedinstellingen en vrijwilligersorganisaties, vorm en inhoud geven aan educatieve taken rond erfgoed. Dit kan in de vorm van bijvoorbeeld vertelcafés, maar ook door het (mede)organiseren van erfgoedevenementen zoals de Open Monumentendag.

Erfgoededucatieve taken kunnen ook worden ondergebracht in een kenniscentrum. Vanuit een dergelijk kenniscentrum kunnen partners en andere erfgoedinstellingen vormgeven aan educatieve taken rond erfgoed, door onder andere het organiseren van evenementen en activiteiten, zoals erfgoedcursussen. Ook kan een kenniscentrum een bezoekslocatie zijn voor scholen die zich op welke wijze dan ook bezighouden met het Thoolse erfgoed. Hierin kunnen bijvoorbeeld de ArcheoHotspot en de presentatie van het Verhaal van Tholen een belangrijke rol spelen. Door op deze wijze kennis te maken met het rijke Thoolse erfgoed wordt verwacht dat Thoolse jongeren hun eigen woonomgeving beter gaan waarderen.

Vanuit de erfgoedinstellingen kunnen erfgoededucatieve programma's en activiteiten aangeboden worden aan het primair en het voortgezet onderwijs. Voor het basisonderwijs kan een doorlopende leerlijn erfgoededucatie ontwikkeld worden. Belangrijk uitgangspunt is dat de contacten tussen erfgoedinstellingen en plaatselijke scholen goed zijn, zodat vraag en aanbod elkaar goed kunnen vinden. Vooral met het voortgezet onderwijs kunnen contacten aangehaald worden. Voor zowel erfgoedinstellingen als de school (Calvijn College) liggen hiertoe nog ontwikkelingsmogelijkheden, waarbij aansluiting bij de behoefte van het voortgezet onderwijs een belangrijk uitgangspunt is.

Bij het ontwikkelen van erfgoedprogramma's en -activiteiten voor onderwijsinstellingen kan gebruik gemaakt worden van de kennis en kunde van inwoners en (erfgoed)partners; hierbij valt te denken aan het aangaan van strategische samenwerkingsverbanden, zowel lokaal, regionaal als provinciaal.

[Actie \(EV21/4.4/1\): het benutten van kennis en kunde van onderwijsinstellingen.](#)

SPEERPUNT 5: SAMEN AAN DE SLAG (WAT KAN)

5.1 ACTIEVE ERFGOEEDCOMMUNICATIE

Tholen is een bijzondere gemeente die bewoners en bezoekers veel te bieden heeft. En dat 'verhaal van Tholen' mag meer naar buiten toe worden gebracht. Daarom is communicatie over erfgoed van belang, zowel digitaal als fysiek. Deze communicatie bevordert dat mensen meer kennis en waardering krijgen voor het Thoolse erfgoed en wellicht een (actieve) bijdrage leveren aan de instandhouding ervan.

Op zowel papier als digitaal is er veel informatie over de geschiedenis en het erfgoed van Tholen beschikbaar. Deze informatie, aangevuld met de vele erfgoedactiviteiten en –evenementen, wordt op uiteenlopende manieren (onder andere websites, tijdschriften, nieuwsbrieven, publicaties, social media) en door verschillende lokale, provinciale en landelijke instellingen en organisaties (zoals de heemkundekringen Stad en Lande van Tholen en Philippuslandt, het Gemeentearchief Tholen en Erfgoed Zeeland) en ook particulieren gecommuniceerd. Om versnippering van alle erfgoedinformatie te voorkomen en de kruisbestuiving tussen alle betrokken partijen te verbeteren, is – in opzet - een gecoördineerde communicatie vanuit de gemeente wenselijk. Een dergelijke gecoördineerde aanpak kan op verschillende manieren vormgegeven worden:

Informatie over erfgoed en erfgoedactiviteiten en –evenementen kan door de gemeente Tholen digitaal worden ontsloten via de eigen **website** www.tholen.nl. Deze erfgoed informatie kan zowel gericht zijn op vrijetijdsbesteding en toerisme (cultuur, musea), op de gemeente als organisatie (gemeentelijk archief) als op leven, wonen en ondernemen in de gemeente Tholen (monumentenbeleid, regels met betrekking tot de leefomgeving).

Een actievere manier van gemeentelijke erfgoedontsluiting is een **digitaal Erfgoedplatform**, als onderdeel van de gemeentelijke website. Erfgoed informatie, het beleidsinstrumentarium, een cultuurhistorische waardenkaart, handreikingen, educatieve informatie en toeristische benutting van erfgoed kunnen zo centraal ontsloten worden. Daarnaast kan een dergelijk platform een ontmoetingsplek zijn voor alle initiatieven die een relatie hebben met het erfgoed van Tholen. Een bijkomend voordeel van een digitaal erfgoedplatform is dat daarmee kan worden voldaan aan de taak van digitale openbaarheid zoals verplicht door de Omgevingswet per 2022.

Naast een digitaal platform is er bij inwoners vaak ook behoefte aan informatie- en adviesverstrekking door een **(erfgoed)loket**, waar inwoners met specifieke vragen over erfgoed terecht kunnen, bijvoorbeeld over restauraties en verbouwingen van monumenten. Vaak gaat het hier om maatwerk, waarbij een mondelinge toelichting voor het proces wenselijk is en vaak ook door de aanvrager op prijs wordt gesteld.

- Actie (EV21/5.1/1): het opstellen van een communicatieplan t.a.v. erfgoedcommunicatie en dit nadrukkelijk in de organisatie verankeren.
- Actie (EV21/5.1/2): het aansluiten bij bestaande organisatieverbanden die zich inzetten voor de promotie van de gemeente, zoals Stichting Tholen Beter Bekend.
- Actie (EV21/5.1/3): het aansluiten bij bestaande wandel- en fietsroutes.
- Actie (EV21/5.1/4): het ontsluiten van erfgoed via een digitaal erfgoedplatform, als onderdeel van de gemeentelijke website.

5.2 INSTELLEN GEMEENTELIJK ERFGOEDPLATFORM

Om participatie van de bevolking bij het Thoolse erfgoed te vergroten is het van belang om verschillende binnen de gemeente werkzame erfgoedorganisaties te betrekken bij het gemeentelijke erfgoedbeleid. Dit geldt ook voor de uitvoering van mogelijke projecten, zoals de organisatie van Open Monumentendag. Voorbeelden van dergelijke organisaties zijn Museum de Meestof, de beide heemkundige kringen, maar ook de (op provinciaal niveau werkzame) Boerderijstichting Zeeland, het Platform Maritiem Erfgoed Zeeland en de Vereniging De Zeeuwse Molen.

Voor een goede erfgoedcoördinatie op gemeentelijk niveau is het instellen van een erfgoedplatform, bestaande uit alle partners die een relatie met erfgoed in de gemeente Tholen hebben, dan ook aan te bevelen. Een dergelijk centraal samenwerkingsverband kan bijdragen aan een goede afstemming van activiteiten en bundeling van kennis en kunde. De gemeente kan in het opzetten van een erfgoedplatform een belangrijke rol spelen, daarbij kan een dergelijk samenwerkingsverband een waardevolle gesprekspartner van de gemeente zijn met betrekking tot het thema erfgoed (delen van kennis en ervaring, presenteren van een gemeentelijke activiteitenagenda). Het is belangrijk dat een erfgoedplatform wel onafhankelijk van de gemeente kan opereren. Het is daarom zinvol om goede afspraken te maken over taken, rollen en (wederzijdse) verwachtingen. Een voorbeeld van een erfgoedplatform in Zeeland is het Erfgoedplatform Schouwen-Duiveland, dat enkele jaren geleden door de gemeente Schouwen-Duiveland is ingesteld.

Actie (EV21/5.2/1): Het instellen van een gemeentelijk erfgoedplatform waarin alle in en bij de gemeente betrokken erfgoedorganisaties zitting hebben.

5.3 BURGERPARTICIPATIE

Het is wenselijk de kracht van de samenleving in te zetten bij het behoud, het benutten en het beleven van erfgoed. Daarom is een goede samenwerking tussen overheid en burgers cruciaal; de zorg voor het Thoolse erfgoed is nu eenmaal een gezamenlijke verantwoordelijkheid van zowel de gemeente als haar inwoners. Alleen samen kunnen zij ervoor zorgen dat een goede bescherming van, onderhoud aan en beheer en toezicht van erfgoed mogelijk is. Door samen het verhaal van Tholen te delen en beleefbaar te maken, wordt bewustwording en bekendheid van het erfgoed, en daarmee het draagvlak voor behoud en doorontwikkeling ervan, vergroot. Een concreet voorbeeld hiervan is de erfgoedwensactie die tijdens het opstellen van deze visie is uitgevoerd. Inwoners konden hun 'erfgoedwens' kenbaar maken via een antwoordkaart. Deze wensen zijn verwerkt in de visie en een samenvatting van deze wensen is als bijlage bij deze visie gevoegd. De foto's in deze visie zijn ook afkomstig van een laagdrempelig participatieproces, namelijk de fotowedstrijd rond het thema erfgoed die door de gemeente is georganiseerd.

[Actie \(EV21/5.3/1\): opdracht geven aan erfgoedplatform om burgerparticipatie te organiseren.](#)

5.4 DOORGEVEN MOLENAARSAMBACHT AAN JONGERE GENERATIES

Aangezien voor molens stilstand achteruitgang betekent, is het belangrijk dat ze regelmatig draaien. Momenteel wordt dit uitgevoerd door zowel beroepsmatige als vrijwillige molenaars. Om in de toekomst te kunnen blijven draaien zal het molenaarsambacht, dat in 2017 door UNESCO als immaterieel erfgoed erkend is, doorgegeven moeten worden aan jongere generaties. Draagvlak voor behoud van de molens en het aantrekken van nieuwe vrijwillige molenaars kan onder andere plaatsvinden door middel van evenementen, zoals de door Vereniging De Zeeuwse Molen en het Gilde van Vrijwillige Molenaars georganiseerde regionale molendagen op Tholen. Ook het bevorderen van andere oude ambachten kan worden gestimuleerd. De gemeente neemt hierin een faciliterende rol aan.

[Actie \(EV21/5.4/1\): het stimuleren van het gebruik van molens en behoud van het molenaarsambacht](#)

Het nonnetjeshuis in Sint-Annaland. Dit is het oudste huis van het dorp dat, na een hevige brand in 1692, grotendeels verwoest werd.

De Standerdmolen in Sint-Annaland werd gebouwd rond 1684. Dit is het oudste maalwerktuig van Tholen en de oudste nog bestaande molen van Zeeland.

7. UITVOERINGSPLAN

In het vorige hoofdstuk zijn de acties per speerpunt beschreven. Onder het eerste speerpunt 'de keten op orde houden' zijn alleen wettelijke taken opgenomen. Deze moeten na vaststelling van de erfgoedvisie in 2021 en 2022 worden uitgevoerd. Het aanwijzen van gemeentelijke monumenten is een nadrukkelijke wens van de gemeente en komt ook in verschillende vormen naar voren uit de erfgoedwensen. Het is dan ook wenselijk dat er ook met deze actie gestart wordt in 2021-2022. Het aan het begin van het traject instellen van een erfgoedplatform maakt het mogelijk om de verdere acties gezamenlijk op te pakken. Bij de uitvoering van de visie is co-creatie, samen optrekken met onze inwoners en het mogelijk maken van initiatieven uit de samenleving namelijk het leidende principe. De overige acties kunnen vanaf 2022 worden uitgevoerd. Op de volgende pagina's zijn de acties uitgezet in de tijd. In bijlage 5 zijn aan de acties ook middelen gekoppeld.

2021/2022

Speerpunt 1: "de keten op orde houden" (1):

- 1.1: Vastleggen van het proces van vergunningaanvragen die betrekking hebben op beschermde monumenten (voortraject, procedure, vergunningverlening, toezicht en handhaving);
- 1.2: Opzetten en uitvoeren van een periodiek monitoringsysteem voor alle (rijks- en eventuele gemeentelijke) monumenten als instrument voor handhaving;
- 1.3: Na invoering van de Omgevingswet vastleggen van proces van vergunningverlening voor aanvragen die betrekking hebben op de door het rijk beschermde archeologische monumenten;
- 1.4: Zie 2022/2023;
- 1.5: Instellen van gemeentelijke adviescommissie voor erfgoed en benoemen van (minimaal 2) leden;

De verplichte acties kunnen worden aangevuld met de volgende gewenste acties:

- 1.6: Invullen loketfunctie met kennis en kunde. Capaciteit vaststellen, beschrijven taken en reserveren tijdsbeslag binnen takenpakket van de erfgoedmedewerker en ontsluiten gedeelde kennis over erfgoed op een toegankelijke manier;
- 1.7: Erfgoedcoördinatie toevoegen aan functie erfgoedmedewerker. Beschrijven taken en bevoegdheden binnen takenpakket erfgoedmedewerker;
- 1.8: Vaststellen en invoeren gemeentelijke subsidieverordening. Opstellen voorstel + verordening. Daarna uitvoering: behandelen jaarlijkse subsidieaanvragen.

Tenslotte zou een start gemaakt kunnen worden met een voorbereidende actie van het tweede speerpunt:

Speerpunt 2: "een zorgvuldige omgang met erfgoed" (1):

- 2.1: Inventariseren, selecteren en aanwijzen van gemeentelijke monumenten: inventariseren en selecteren (fase 1, onderdeel van speerpunt 2.1);

Speerpunt 5: "samen aan de slag":

5.2: Instellen gemeentelijk erfgoedplatform met vertegenwoordigers Erfgoedorganisaties. Voorstel maken, organisaties benaderen, en ondersteuning vanuit gemeente regelen;

5.3: Burgerparticipatie organiseren via erfgoedplatform;

2022/2023

Speerpunt 1: "de keten op orde houden" (2):

1.4: De status van de beschermde stadsgezichten Tholen en Sint-Maartensdijk opnemen in het gemeentelijk Omgevingsplan en vaststellen beschermende maatregelen. Nagaan of er voor (delen van) andere kernen noodzaak is voor een soortgelijke gemeentelijke bescherming;

Speerpunt 2: "een zorgvuldige omgang met erfgoed":

2.1: Na selectie: aanwijzen van gemeentelijke monumenten;

2.2: Opnemen van gebieden met aardkundige waarden in het gemeentelijk Omgevingsplan;

2.3: Het visualiseren van archeologisch erfgoed.

2.4: Opnemen van landschappelijk waardevolle gebieden en elementen in het gemeentelijk Omgevingsplan;

2.5: Inventariseren toekomstige restauraties en onderhoud van kerkorgels, kerkklokken en carillons.

2023

Speerpunt 3: "het vitaal houden van erfgoed":

3.1: Vaststellen van een gemeentelijke kerkvisie (fase 2), inventariseren en het starten van een pilot kerkinterieurs;

3.2: Inpassen van erfgoed in duurzaamheidsbeleid binnen de gemeente;

3.3: Mogelijkheden onderzoeken van regionale samenwerking voor erfgoed-specifieke onderwerpen: notitie opstellen door erfgoedmedewerker en via bestuurlijke weg inbrengen.

Speerpunt 4: "de kracht van erfgoed benutten":

4.1 (en 2.3): Onderzoek naar mogelijkheden beleven en benutten "verdwenen erfgoed", zoals visualiseren verdrongen dorpen en verdrongen stad Reymerswael;

4.2 Stimuleren van evenementen om maritiem erfgoed zichtbaar te maken. Mogelijkheden onderzoeken in samenwerking/overleg met Platform Maritiem Erfgoed Zeeland;

4.3: Ondersteunen van initiatiefnemers die erfgoed zien als kans voor productontwikkeling.

4.4: Benutten kennis en kunde ten behoeve van onderwijsinstellingen: overleg met onderwijsinstellingen en erfgoedorganisaties voor gastlessen, locatiebezoek etc. Eventueel via externe opdracht.

Speerpunt 5: "samen aan de slag" (2):

5.1: Opstellen communicatieplan voor erfgoedpromotie, aansluiten bij bestaande organisatieverbanden die zich inzetten voor de promotie van de gemeente (o.a. Tholen Beter Bekend), aansluitend bij bestaande wandel- en fietsroutes, en het ontsluiten van erfgoed via een digitaal erfgoedplatform (onderdeel gemeentelijke website);

5.4: Stimuleren van het gebruik van molens en het behouden van het molenaarsambacht. Molenoverleg met eigenaren en vrijwillig molenaars, voorstel maken en uitvoering oppakken.

BIJLAGEN

Datum: maandag 30 november 2020

Locatie: digitale bijeenkomst (19:30 – 21:30u.)

Deelnemers:

Boerderijstichting Zeeland

Cultuurplein Tholen

Cuypergenootschap

Erfgoed Zeeland

Gemeente Tholen

Heemkundekring Philipuslandt

Heemkundekring Stad en Lande van Tholen

Natuurvereniging Tholen

Stichting Oude Zeeuwse Kerken

Stichting Streekdracht Tholen

Stichting Roosevelt Oud-Vossemeer

Streekmuseum De Meestof

Verhinderd met kennisgeving:

AWN – afdeling Zeeland

Stichting Bunkerbehoud

1. Welkom

De gemeente Tholen heet de deelnemers welkom en meldt wie zich vanavond heeft afgemeld. Vervolgens geeft hij het woord aan avondvoorzitter.

2. Voorstelronde

De avondvoorzitter stelt de leden van het projectteam voor. Vervolgens vraagt hij aan de overige deelnemers aan deze bijeenkomst zich voor te stellen én een erfgoedwens voor Tholen uit te spreken.

Uitgesproken erfgoedwensen:

Stichting Oude Zeeuwse Kerken: Een goede herbestemming voor behoudenswaardige gebouwen in de gemeente Tholen

Cultuurplein Tholen: Behoud van Thools erfgoed met ontsluiting voor kunst en cultuur

Natuurvereniging Tholen: Behoud van de ziel, de eigen unieke sfeer en geschiedenis, van Tholen; gebiedsgericht erfgoed (dijken en polders en zeearmen)

Cuypersgenootschap: Een gemeentelijke monumentenlijst voor Tholen

Heemkundekring Philippuslandt: Een goede erfgoedcommunicatie, w.o. kennisdeling, naar en tussen de Thoolse burgers

Heemkundekring Stad en Lande van Tholen: Ook aandacht voor de nieuwe bouwkunst in de gemeente Tholen (tot en met 1960)

Stichting Roosevelt Oud-Vossemeer: Leggen van een verbinding tussen de Thoolse erfgoedobjecten en de verhalen erachter

3. Inleiding door wethouder

De wethouder van de gemeente Tholen geeft aan dat hij de deelnemers van deze digitale bijeenkomst niet het belang van erfgoed hoeft uit te leggen. Hij benadrukt wel dat een Thoolse erfgoedvisie als een belangrijke bouwsteen kan dienen voor de toekomstige Thoolse Omgevingsvisie, waarbinnen verbindingen worden gelegd met duurzaamheid, recreatief beleid en ruimtelijke opgaven. Hij onderstreept tevens het belang van erfgoededucatie en het delen van kennis, bijvoorbeeld door het instellen van een (erfgoed)platform. Op een dergelijke manier wordt erfgoed zo goed mogelijk ontsloten in het heden, maar kan er ook een doorvertaling naar de toekomst plaatsvinden. Er moet aandacht zijn voor de grote verhalen; het leggen van (slimme) verbindingen. Maar ook moet dit concreet vertaald worden in acties. De burger wordt hierbij betrokken, want wat willen we als gemeenschap, welke keuzes kunnen en willen we maken, omdat niet alles kan? De wethouder is dan ook benieuwd naar de ambities van de gemeenteraad.

4. Proces en tijdsplan

De gemeente Tholen legt het belang uit van de stakeholdersbijeenkomsten. De gemeente en Erfgoed Zeeland hebben de nodige kennis in huis, maar voor een goede erfgoedvisie vindt de gemeente het belangrijk om andere partijen erbij te betrekken. Deze partijen beschikken vaak over veel (specifieke) kennis, waardoor het verhaal van Tholen (nog) sterker wordt. Vandaar deze stakeholdersbijeenkomst, maar ook een tweede te organiseren stakeholdersbijeenkomst voor de Thoolse dorpsstafels en Thoolse ondernemers. De dorpsstafels kunnen goed aangeven wat er in de diverse kernen leeft, de ondernemers kunnen geïnformeerd worden over de meerwaarde van erfgoed; de kansen die erfgoed kan bieden, o.a. in de recreatie en het toerisme. Na afloop van deze tweede stakeholdersbijeenkomst zal de gemeenteraad geïnformeerd worden over de opgehaalde input en wat ermee gedaan is. Ook zal in deze bijeenkomst de raad gevraagd worden naar het ambitieniveau voor de uitvoeringsagenda. Uitgangspunt is dat de erfgoedvisie in de raadsvergadering van april 2021 zal worden vastgesteld.

5. Erfgoedwens en fotowedstrijd

De gemeente Tholen deelt mee dat vanaf deze week door de gemeente een erfgoedwenskaart naar de inwoners van de gemeente Tholen verstuurd zal worden. Door de kaart te retourneren kunnen inwoners van Tholen hun erfgoedwens kenbaar maken. Ook zal er een fotowedstrijd gelanceerd worden, met als deelnemerscategorieën personen van 0 t/m 12 jaar en 13 jaar en ouder. De best beoordeelde foto's zullen worden gebruikt voor verwerking in het definitieve erfgoedvisierapport, waarbij de winnaars van beide groepen op de omslag van de visie komen. Aan de fotowedstrijd zal daarnaast een extra categorie toegevoegd worden; hierin zal gevraagd worden om een koppeling tussen verhaal en foto te maken.

6. Interactieve sessie: over wettelijke taken en ambities

De voorzitter legt in een interactieve sessie de deelnemers diverse vragen voor die te maken hebben met wettelijke taken en ambities van de gemeente Tholen:

Vraag 1: Heeft de gemeente voldoende kennis met oog op behoud van het Thoolse erfgoed?

De Heemkundekring Stad en Lande van Tholen antwoordt dat er in de loop van de tijd veel kennis verloren is gegaan, onder andere bij bouw- en woningtoezicht. Hij vindt het gevoel voor erfgoed minstens zo belangrijk als kennis, aangezien intrinsieke motivatie vaak al in zelfontwikkeling resulteert. Hij ziet nog regelmatig dingen misgaan, zoals bij de herbestrating van het rijksmonumentale havenplateau van Tholen-stad. Het Cuypersgenootschap geeft aan dat voor de gemeente Tholen moeilijk te kunnen beoordelen, maar hij ziet wel grote verschillen tussen gemeenten in Nederland, waarbij beschikbare kennis veelal persoonsgebonden is en snel kan verdwijnen. De Stichting Oude Zeeuwse Kerken kan de situatie in de gemeente Tholen moeilijk beoordelen, omdat hij als architect weinig ervaring met Tholen heeft. Hij geeft wel te kennen het kennisniveau in de Zeeuwse gemeenten in het algemeen erg kwetsbaar te vinden. Hij stelt dan ook voor om de krachten regionaal te bundelen van gemeenten die vergelijkbaar zijn. Een dergelijke opzet zou bijvoorbeeld door Erfgoed Zeeland opgepakt kunnen worden. Het Cuypersgenootschap geeft het belang aan van een goede informatievoorziening, o.a. in de vorm van betere toegankelijkheid van informatie via websites. De gemeente Tholen antwoordt bevestigend op de vraag van de voorzitter of de gemeente Tholen met haar website gebruik maakt van het VNG-format, waarbij toptaken gemakkelijk vindbaar zijn, maar specifieke werkvelden veelal niet. Ook bevestigt hij dat in het verleden (info over) erfgoed bij de gemeente Tholen versnipperd was en geen prioriteit had, maar dat hij het nu meer tussen de oren van de mensen laat komen. Het Cultuurplein Tholen deelt dat erfgoed de afgelopen jaren niet op de Thoolse prioriteitenlijst heeft gestaan. Dit was geen onwil, maar de juiste *mindset* ontbrak. Dit is het moment voor een kentering. De gemeente Tholen beaamt dat er sprake was van versnippering en dat erfgoed geen prioriteit genoot.

Vraag 2: Hoe vervult de gemeente Tholen haar loketfunctie, hoe zou deze uitgevoerd moeten worden voor een betere informatievoorziening op het gebied van erfgoed?

Heemkundekring Philippuslandt heeft de meeste contacten met de archivaris en in beperkte mate met beleidsmedewerkers van het werkveld recreatie en toerisme. Verder heeft hij weinig contact met de gemeente. Hij benadrukt dat de contactpersonen van de gemeente goed te bereiken zijn. De Natuurvereniging Tholen geeft eerder de voorkeur aan gemeentelijke initiatieven dan aan een loketfunctie. Zijn ervaring is dat gesprekken goed kunnen verlopen, maar dat vervolgens concrete acties richting gemeenteraad uitblijven. Het Cuypersgenootschap stelt dat burgers vooral behoefte hebben aan laagdrempelig contact met de gemeente, waarbij de gemeente ervoor moet zorgdragen dat burgers snel en gemakkelijk antwoord kunnen krijgen op eenvoudige vragen. Dit voorkomt gelijk 'gedoe'. Grotere gemeenten hanteren vaak een spreekuur, maar dat is voor een relatief kleine gemeente als Tholen misschien te groot opgezet. Het Cultuurplein Tholen legt de nadruk op een zichtbare gemeente, die digitaal gemakkelijk benaderbaar is. Deze zichtbaarheid bestaat niet alleen uit een digitaal aspect, maar zou ook een persoon moeten zijn die erfgoed op Tholen vertegenwoordigt en zichtbaar is in de media.

Vraag 3a: Is er bij de deelnemers behoefte aan uitbreiding van bescherming van gebouwen/gebieden en waaruit blijkt deze behoefte?

De Heemkundekring Stad en Lande van Tholen geeft aan dat een dergelijke behoefte vaak blijkt nadat een actie nadelig voor erfgoed heeft uitgekapt. Een goed voorbeeld hiervan is de Zoutkeet in Tholen, die

grotendeels gesloopt is. Een dergelijk verlies is betreurenswaardig, aangezien vanuit de gemeenschap al lange tijd is aangedrongen op een gemeentelijke monumentenlijst. Het Cuypersgenotschap is voorstander van een goede inventarisatie, met gedegen onderzoek als onderlegger (onderbouwing). Vervolgens kan en moet een keuze gemaakt worden over wat al dan niet aan te wijzen. Door verhalen te vertellen over hun eigen object kan bij eigenaren draagvlak gecreëerd worden voor aanwijzing van hun object tot gemeentelijk monument. De uniciteit en zeldzaamheid van juist hún pand moet worden aangetoond. Aanwijzing moet echter niet (te) vrijblijvend zijn, dit ook uit het oogpunt van het algemeen belang. De Heemkundekring Stad en Lande van Tholen ondersteunt dit punt. De Boerderijstichting Zeeland geeft aan dat bescherming ook via het Omgevingsplan kan plaatsvinden. Op deze manier hebben in de gemeente Borsele een aanzienlijk aantal boerderijen als beeldbepalend object bescherming meegekregen. Als tegenprestatie voor aanwijzing als beeldbepalend pand/gemeentelijk monument zouden eigenaren verruimde herbestemmingsmogelijkheden aangeboden kunnen krijgen. De instelling van een herbestemmingsmakelaar zou hierbij tot voordeel kunnen zijn. Het Cultuurplein Tholen vindt dat de gemeenschap aan de kosten voor herbestemming kan bijdragen, omdat het ook een investering in de eigen omgeving betreft en de opwaardering van deze omgeving vaak breed gewaardeerd wordt. Als voorbeeld wordt de boerderijdakensubsidie (rieten daken) aangehaald, die in het oosten van het land beschikbaar is.

Vraag 3b: Is er behoefte aan meer financiële ondersteuning voor monumenten?

De Boerderijstichting Zeeland is van mening dat er vanuit de gemeente geen aparte subsidieregeling moet komen voor rijksmonumenten. Het belangrijkste waar de gemeente op in zou moeten zetten t.a.v. monumenten, is het faciliteren van herbestemmingen. Een herbestemming is bij monumenten die hun functie verliezen de belangrijkste garantie voor instandhouding. Cultuurplein Tholen identificeert twee soorten kosten en ondersteuning: het kan de eigenaar ondersteunen, maar ook de gemeenschap/samenleving, want iedereen 'profiteert' immers van een molen, kerk of ander beeldbepalend monument.

Vraag 4: Doet de gemeente voldoende aan toezicht en handhaving?

Op de vraag van de voorzitter hoeveel BOA's de gemeente Tholen heeft antwoordt gemeente Tholen dat toezicht veel breder is dan erfgoed alleen. Hij is blij dat de gemeente gebruik kan maken van bestuurlijke dwang (voortkomend uit de onderhoudsplicht monumenten), waarvan hij al een keer gebruik heeft gemaakt omdat (compensatie)afspraken niet werden nagekomen door een eigenaar. Hij geeft aan dat het niet haalbaar is om overal in te grijpen, *'choose your battles'* is zijn motto. De gemeente Tholen erkent dat handhaving in een kleine gemeente, waar iedereen elkaar grotendeels kent, lastig is. De instandhoudingsplicht bestaat nog maar een paar jaar, De voorzitter licht toe dat het Rijk een handhavingshandleiding heeft opgesteld, maar dat het dan voor kleine gemeenten nog steeds moeilijk is om kennis en ervaring op te doen. Regionale samenwerking is wellicht een optie. De Natuurvereniging Tholen licht toe dat de gemeente Tholen een aanzienlijke oppervlakte heeft, waardoor toezicht en handhaving tekortschieten. Er is ook geen doelstelling. Er zou per categorie monumenten gemonitord moeten worden. Dit om te voorkomen dat erfgoed verloren gaat omdat klachten achteraf en dus te laat binnenkomen. De Heemkundekring Stad en Lande van Tholen ziet vooral een uitdaging bij boerderijen. Het Cuypersgenootschap stelt kleine compensaties aan eigenaren voor in de vorm van o.a. een abonnement Monumentenwacht, als hun object een beschermde status heeft. Zo is er gelijk beter zicht op onderhoud van monumenten. De Natuurvereniging Tholen benadrukt dat inwoners van de gemeente goed in de gelegenheid moeten zijn om te weten wat de monumenten in hun omgeving zijn (wat zijn bijvoorbeeld de monumenten in Sint-Maartensdijk?) en welke regels daaraan verbonden zijn (website

gemeente.) De gemeente Tholen kan zich helemaal vinden in deze twee laatste voorstellen van de Natuurvereniging Tholen en het Cuypersgenootschap. Ook geeft hij aan de bijvoorbeeld de Monumentenwacht (subsidie op inspectie) de gemeentelijke rol glans kan geven.

Vraag 5: Is er behoefte aan een gemeentelijk herbestemmingsbeleid en indien positief, hoe moet dit worden vormgegeven?

Het Cuypersgenootschap vindt het belangrijk om inzichtelijk te krijgen wat er in de (nabije) toekomst aan onroerend erfgoed leeg komt te staan. Dit voorkomt onwenselijke situaties waarbij bijv. nieuwbouw wordt gepleegd, terwijl een nabijgelegen cultuurhistorisch waardevol gebouw dat leeg staat of komt te staan gesloopt moet worden bij gebrek aan een herbestemming. De Heemkundekring Stad en Lande van Tholen geeft het belang van herbestemming aan, voorafgaand aan het moment dat beeldbepalende of monumentale panden door een gemeente worden afgestoten. Hij vindt een loket voor herbestemming een eerste verantwoordelijkheid voor de gemeente. De gemeente Tholen stelt voor om herbestemmingservaringen te delen.

Vraag 6: Hoe kan de gemeente bijdragen het erfgoed meer zichtbaar en beleefbaar te maken?

Zichtbaarheid en beleefbaarheid van erfgoed is belangrijk, zegt het Cultuurplein Tholen. Ze wijst op het belang van (het verhaal van) groen erfgoed, met een oude treurberk in Heinkenszand als voorbeeld. Ook noemt ze het belang van zichtlijnen, onder andere bij stads- en dorpsgezichten. Erfgoed Zeeland stelt voor te rade te gaan bij de gemeente Sluis ten aanzien van de vraag hoe deze gemeente omgaat met groen erfgoed. Dit omdat de lijst van de landelijke bomenstichting weinig bekend is, hoewel er zeker ook Zeeuwse bomen op staan. Het etalage-idee wordt geopperd, om eigenaren ertoe te bewegen hun eigendom open te stellen, o.a. tijdens de Open Monumentendag (OMD). De gemeente Tholen licht toe dat op Schouwen-Duiveland eigenaren hiertoe worden verleid door het aanbieden van een barbecue aan deelnemende eigenaren. De Heemkundekring Stad en Lande van Tholen wijst op het belang van aanschrijven van eigenaren, wat de heemkundige kring in het kader van de OMD doet. Ook kunnen stadsgidsen een rol vervullen in het zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed.

Vraag 7: Is erfgoed een thema in beleid voor recreatie en toerisme?

De Heemkundekring Stad en Lande van Tholen benadrukt dat er zeker een link is met het werkveld recreatie, toerisme en economie, wat hij als gids goed kan onderbouwen. Zo zijn er veel wandel- en fietsroutes, waarvan sommige herschreven moeten worden. Op de vraag van de voorzitter of erfgoedlogies op Tholen mogelijk zijn, antwoordt de gemeente Tholen dat dat in het buitengebied via het bestemmingsplan inderdaad mogelijk is. Het Cultuurplein Tholen deelt een voorbeeld van erfgoedlogies: 'BedenBrood Tholen'. De heemkundekring Philippuslandt geeft aan dat er in het buitengebied veel op erfgoedgebied te zien is, maar dat de bezoeker er niet op geattendeerd wordt, bij gebrek aan informatieborden. Ontsluiting van dergelijk erfgoed zou een taak van de heemkundige kringen kunnen zijn. Idee is ook om gevonden erfgoedobjecten in een vitrinekast tentoon te stellen. Ook moet erfgoed in zijn ogen breder gezien worden: een kreek kan een kleine natuurlijke waterloop zijn, maar ook een tankwalfunctie uit WOII hebben. De Natuurvereniging Tholen is ook voorstander van het vertellen van het verhaal in de vorm van informatieborden. De gemeente Tholen ziet kansen voor de koppeling tussen landschap en gebouwd erfgoed in de verschillende fiets- en wandelroutes. Cultuurplein Tholen merkt op dat in erfgoedetalages ook beeldbepalende en waardevolle zaken zonder rijksmonumentale status een plaats kunnen krijgen. De voorzitter concludeert dat je de toerist moet helpen informatie te vinden en wijst in dit verband op de onzichtbaarheid van wellicht het mooiste grafmonument van Zeeland, te vinden in de kerk van Stavenisse.

Vraag 8: Hoe belangrijk is erfgoed in het onderwijs en hoe dit uit te voeren?

Het Cultuurplein Tholen ziet het belang in van erfgoedonderwijs. De methode verdient aandacht, want hoe kinderen op jonge leeftijd mee te nemen in ons enthousiasme, zodat ze het vele jaren later nog herinneren? Kwaliteit boven kwantiteit. De Heemkundekring Stad en Lande van Tholen geeft aan dat vanuit de heemkundekring tot voor een jaar geleden een klassendag georganiseerd werd, maar dat daarmee gestopt is omdat er nog maar één school interesse toonde. De volle schoolprogramma's zijn hier over het algemeen debet aan. De stichting Steekdracht Tholen meldt dat De Meestoof nog steeds lesbrieven verspreidt en dat vrijwilligers persoonlijk bij scholen op bezoek gaan. Voor klassenuitjes worden bussen geregeld, zodat het vervoer geen belemmering hoeft te zijn. Het Cultuurplein Tholen geeft uit eigen ervaring een aantal succesfactoren mee: bussen en vervoer; laat kinderen zelf kiezen wat ze willen zien en ervaren; kijk wat je kan met AR en VR en beperk lange verhalen door welwillende gidsen (wordt snel een monoloog).

Vraag 9: Wat kan de rol van de gemeente zijn wat betreft erfgoedcommunicatie?

Natuurvereniging Tholen stelt dat er op de gemeentelijke website weinig terug te vinden is over erfgoed en dat dit niet aan de VVV kan worden overgelaten, aangezien deze landelijk opereert en tevens in slecht vaarwater verkeert. Heemkundekring Philippuslandt vult aan dat je ook op de website van de gemeente nauwelijks informatie over erfgoed tegenkomt, met wat zoekwerk kom je hooguit op één stadswandeling terecht.

Vraag 10: Welke erfgoedthema's zijn deze bijeenkomst niet ter sprake gekomen?

Stichting Roosevelt Oud-Vossemeer benadrukt dat er al veel over erfgoed verzameld is en dat het mooi zou zijn om dit in de visie te verwerken en te bundelen. Het is een prettig gegeven dat het in de erfgoedvisie allemaal samenkomt. Heemkundekring Philippuslandt geeft vervolgens aan dat het met een erfgoedvisie juist pas begint: er komt beleid, maar zijn de plannen ook haalbaar? Het zou jammer zijn als deze halverwege zouden stranden. Erfgoed Zeeland geeft aan dat het afsluitende uitvoeringshoofdstuk in de erfgoedvisie dit juist moet voorkomen. De Heemkundekring Stad en Lande van Tholen meldt dat er dan wel heel veel bekend is, maar dat het erfgoed veelal niet gewaardeerd is, waardoor er geen bescherming mogelijk is. Waardering is belangrijk, van hieruit kun je keuzes maken voor behoud/prioriteiten stellen.

7. Samenvatting en eerste terugkoppeling

De voorzitter vat de bijeenkomst kort samen: het was geen grote groep deelnemers die aan deze sessie deelnam, maar wel een gevarieerde groep. Belangrijk daarbij is dat er veel input is opgehaald. Het was goed en belangrijk om samen over de wettelijke taken en ambities van de gemeente Tholen te spreken, waarbij veel aandacht is gegeven aan de autonome taken. Wat zou de gemeente Tholen zelf kunnen bijdragen aan erfgoedbeleid; welke signalen moeten worden afgegeven richting de gemeentepolitiek. Daarnaast is erfgoed ook van belang in het kader van de nieuwe Omgevingswet: zo moet er bij nieuwbouw en ruimtelijke plannen rekening worden gehouden met de impact op bestaande monumenten en landschappen. De input van vanavond is dan ook waardevol, waarbij de uitgesproken wens van een meer proactieve opstelling van de gemeente inzake erfgoed realiteit kan worden. De voorzitter spreekt uit tevreden te zijn over het resultaat van deze bijeenkomst. De deelnemers zijn goed met elkaar in gesprek gegaan en er is veel input opgehaald, waarvoor hij zijn dank uitspreekt. Als afsluiting geeft hij aan dat in de Kadernota 2021, hoewel enigszins beperkt, gelden voor erfgoed zijn gereserveerd.

8. Afsluiting

De voorzitter sluit de bijeenkomst om 21.30u. af. Hij spreekt de wens uit de volgende keer elkaar weer fysiek te kunnen treffen. De erfgoedorganisaties als stakeholders, waaronder de deelnemers van deze sessie, zullen van een stand van zaken rondom de totstandkoming van de erfgoedvisie Tholen op de hoogte worden gehouden. Een verslag van deze bijeenkomst zal op korte termijn aan de genodigden gemaïld worden.

Datum: maandag 18 januari 2021

Locatie: digitale bijeenkomst (19:30 – 21:45u.)

Deelnemers:

Dorpsgemeenschap Sint-Annaland

Erfgoed Zeeland

Gemeente Tholen

Ondernemersvereniging Thuis op Tholen

Smerdiek op weg

Stadsgids Tholen

Stichting Tholen beter bekend

Vitalisering binnenstad Tholen

Verhinderd met kennisgeving:

Dorpsstafel Sint-Maartensdijk en Scherpenisse

Oranjekamer

1. Welkom

De gemeente Tholen heet de deelnemers welkom, noemt in het kort de opzet van de visie die i.s.m. Erfgoed Zeeland tot stand is gekomen en meldt wie zich vanavond heeft afgemeld. Vervolgens geeft hij het woord aan avondvoorzitter.

2. Voorstelronde

De voorzitter stelt zichzelf en zijn collega's van Erfgoed Zeeland voor. Vervolgens vraagt hij aan de overige deelnemers aan deze bijeenkomst zich voor te stellen én een erfgoedwens voor Tholen uit te spreken.

Uitgesproken erfgoedwensen:

De gemeente Tholen: Verbinden van erfgoed met toerisme, d.m.v. verhalen die Thools erfgoed beleefbaar maken voor toeristen

Stadsgids Tholen: Behoud van al het Thoolse erfgoed en het plaatsen van dit erfgoed in de Thoolse context

Dorpsgemeenschap Sint-Annaland: Behouden, zichtbaar(der) maken en promoten van hetgeen inwoners als erfgoed beschouwen

Smerdiek op weg: De rijke geschiedenis meer naar boven laten komen, voor zowel inwoners als toeristen

Stichting Tholen beter bekend: Erfgoed van Tholen nog beter onder de aandacht brengen, met speciale aandacht voor agrarisch erfgoed

Vitalisering binnenstad Tholen: Het volledige verhaal van Tholen naar voren laten komen, voor nu en voor ons nageslacht

Erfgoed Zeeland: Behoud en doorontwikkeling van agrarisch erfgoed, met speciale aandacht voor de kleine (landschaps)elementen. Dat alle erfgoedwensen van de deelnemers van vanavond uit zullen komen

Ondernemersvereniging Thuis op Tholen: Opdoen van inspiratie gedurende deze bijeenkomst

3. Inleiding door wethouder

Als antwoord op de vraag van de voorzitter wat zijn erfgoedwens is, noemt de wethouder het belang van het kennen van je *roots*, de waarde, de zingeving en de beleving die het erfgoed van Tholen kan bieden, ook voor de eigen inwoners. Hij vindt het belangrijk zorg te dragen voor erfgoed dat beschermenswaardig is, zoals boerderijen die dragers van het Zeeuwse landschap zijn. Opgeknapt historische panden en (ander) erfgoed dat voor een volgende generatie bewaard blijft zijn ook aantrekkelijk voor toeristen die Tholen bezoeken. De wethouder geeft aan dat de gemeente niet zelf het wiel hoeft uit te vinden, de meeste kennis zit bij Tholenaren zelf, zij kunnen ook goed de verhalen vertellen van gewone dingen en alledaagse gebeurtenissen. De wethouder noemt ook het belang van tastbaar maken van erfgoed, zoals dat middels de Zeeuwse erfgoedlijnen mogelijk is. En natuurlijk is een visie belangrijk, maar het komt uiteindelijk erop neer wat er in de praktijk mee gebeurt. Daarom heeft de wethouder voor het lopende jaar 2021 al uitvoeringsbudget speciaal voor erfgoed weten te reserveren. Dit geld zou bijvoorbeeld gebruikt kunnen worden om monumenteigenaren te ondersteunen, of voor het verder ontwikkelen van wandel- en fietsroutes, met gebruikmaking van QR-codes. Op de vraag van de voorzitter welk belang de wethouder hecht aan de mening van de Tholenaren, antwoordt deze dat de gemeente geen beleid voor zichzelf maakt (maar voor de inwoners) en dat dit beleid bij voorkeur tot stand komt in nauwe samenwerking met mensen met praktijkideeën en een hart voor erfgoed. De gemeente kan zich dienstbaar opstellen/faciliteren/verbinden, afhankelijk van de rol die zij toegedicht krijgt. De kracht zit 'm in ideeën die al in de kernen worden toegepast. De gemeente kan tevens een informerende rol hebben, een voorbeeld hiervan is de informatieavond voor eigenaren van rijksmonumentale objecten, die vorig jaar in samenwerking met Erfgoed Zeeland georganiseerd werd.

4. Proces en tijdsplan

De gemeente Tholen neemt het proces en het tijdsplan van de erfgoedvisie door. Op 30 november heeft de eerste stakeholdersbijeenkomst plaatsgevonden, de deelnemers hieraan waren voornamelijk vertegenwoordigers van provinciale en regionale erfgoedorganisaties en heemkundige kringen. Vandaag vindt de tweede stakeholdersbijeenkomst voor onder andere Thoolse dorpsstafels en ondernemersverenigingen plaats. De dorpsstafels kunnen goed aangeven wat er in de diverse kernen leeft, de ondernemers kunnen geïnformeerd worden over de meerwaarde van erfgoed; de kansen die erfgoed kan bieden, o.a. in de recreatie en het toerisme. Na afloop van deze tweede stakeholdersbijeenkomst zal de gemeenteraad geïnformeerd worden over de opgehaalde input en wat ermee gedaan is. Ook zal in deze bijeenkomst de raad gevraagd worden naar het ambitieniveau voor de uitvoeringsagenda. Rond deze tijd zullen ook de stakeholders geïnformeerd worden over de stand van zaken. Vervolgens zal volgens de planning de erfgoedvisie in de raadsvergadering van april 2021 worden vastgesteld, hoewel het niet uitgesloten is dat in het belang de kwaliteit van de erfgoedvisie de vaststelling door de raad enigszins naar voren in de tijd zal verschuiven.

Vitalisering binnenstad Tholen vraagt of bij de totstandkoming van de erfgoedvisie ook recente, reeds afgeronde projecten zoals zijn project over de vitalisering van de binnenstad van Tholen meegenomen zullen worden. De gemeente Tholen antwoordt hierop dat de deze zal nagaan wat er aan projecten/rapporten bekend is, om deze vervolgens te bundelen en daar waar wenselijk te verwerken in de erfgoedvisie.

5. Erfgoedwens

De gemeente Tholen meldt dat de gemeente een paar weken geleden een erfgoedwenskaart naar de inwoners van de gemeente Tholen verstuurd heeft. Door de kaart te retourneren kunnen inwoners van Tholen hun erfgoedwens kenbaar maken. Intussen zijn er circa 100 reacties bij de gemeente binnengekomen. De binnengekomen input zal o.a. worden gebruikt als voeding voor de uitvoeringsaga van de erfgoedvisie.

6. Presentatie Zeeuwse erfgoedlijnen met interactieve sessie

Erfgoed Zeeland verzorgt een presentatie over de Zeeuwse erfgoedlijnen. Uitgangspunt van de Zeeuwse erfgoedlijnen is om het erfgoed te benutten. Dit wordt onder andere gedaan i.s.m. het Kenniscentrum Kusttoerisme. Hierbij wordt steeds de vraag gesteld waar Zeeland voor staat, wat de kenmerkende verhalen van en over Zeeland zijn. De afgelopen jaren zijn al veel van deze verhalen geschreven en vervolgens toegankelijk gemaakt via het digitale platform Zeeuwse Ankers. Van hieruit heeft men de Zeeuwse erfgoedlijnen ontwikkeld:

Schorren, slikken en polders | *Land van overkanten*

Strijd tegen het water | *Verdronken en herrezen*

Poort naar de wereld | *Ondernemen en ontdekken*

Sterk Zeeland | *Strijdtoneel in de delta*

Heren en kerken | *Macht en geloof*

Zwarte schuren, stoere paarden | *Leven en werken op het platteland*

Zilt en zoet | *Smaken van Zeeuwse bodem*

Het Zeeuwse licht | *De kust ontdekt*

Nieuw Zeeland | *Moderne bedrijvigheid in een veranderend landschap*

Voor Tholen zijn met name de erfgoedlijnen **1, 2, 4, 5** en **6** van belang.

Erfgoed Zeeland laat aan de hand van een zgn. metrokaart Zeeuwse erfgoedverbindingen zien. Hij wijst de deelnemers erop dat de kaart dynamisch is, de huidige weergave op de kaart is slechts een eerste aanzet. Vervolgens gaat hij nader in op de kracht van storytelling, dat in de Angelsaksische wereld zijn oorsprong heeft. In landen als Canada, de VS, Australië en Ierland loopt men hierin voorop, maar ook in Scandinavië heeft storytelling al een hele ontwikkeling meegemaakt. Het getoonde voorbeeld van Ierland laat goed zien hoe door samenwerking van erfgoedorganisaties en ondernemers een win-win situatie kan ontstaan. In het kader van deze samenwerking zijn *toolkits* ontwikkeld, bijvoorbeeld een voor samenwerking in de foodsector. Door samenwerking worden oude ambachten nieuw leven ingeblazen, kunnen lokale ondernemers lokale producten op de markt brengen voor eigen inwoners en toeristen.

Combinatie Food en Design is 'hot' op dit moment, ook in Nederland/Zeeland. In Zeeland is Erfgoed Zeeland een samenwerking aangegaan met de Foodcurators uit Middelburg, die food producten hebben ontwikkeld die afgeleid zijn van de Zeeuwse erfgoedlijnen. De gemeente Tholen haalt ter inspiratie verschillende voorbeelden aan, zoals de culinair erfgoed diners in de Koloniën van Weldadigheid en de Fryske trui, om ondernemers en organisaties op weg te helpen om meer te doen met het erfgoed. In de hand out valt nog e.e.a. na te lezen.

Stichting Tholen beter bekend refereert aan de DNA-profielen, die in de periode 2010-2012 o.a. voor de gemeente Tholen zijn opgesteld. Naar het idee van de gemeente Tholen zijn deze alweer 10 jaar oude profielen enigszins oppervlakkig en geeft hij de voorkeur om op andere manieren erfgoed zichtbaar te maken. Erfgoed Zeeland heeft enige tijd geleden al eens overeen alternatieve manier aan tafel gezeten in het kader van het zichtbaar maken van het kasteel van Sint-Maartensdijk.

Interactieve sessie:

Erfgoed Zeeland legt aan de deelnemers de vraag voor of zij de Zeeuwse verhaallijnen aansprekend vinden. De gemeente Tholen geeft aan geïnspireerd te zijn door het verhaal van de Zeeuwse erfgoedlijnen. Hij ziet veel raakvlakken voor Tholen, met verbindingen met diverse (toekomstige) visies, zoals de kerkenvisie en een agrarische visie voor Tholen. Hierbinnen liggen veel mogelijkheden om het verhaal van Tholen te vertellen. Vooral het landschap is een verbindend element, waaraan veel verhalen 'opgehangen' kunnen worden, over polders, het water, de landbouw, etc. Stadsgids Tholen benadrukt dat op Tholen nog zoveel erfgoed herkenbaar is, de mensen moeten er alleen op geattendeerd worden omdat ze er niet bij stilstaan hoeveel waardevol erfgoed er nog is. Hij vraagt ook aandacht voor herstel van het historische gevelbeeld in delen van de stad Tholen, nadat in de afgelopen decennia veel gevels (in veel gevallen herstelbaar) aangetast zijn in hun cultuurhistorische waarden. De voorzitter legt een verbinding met de kerken. In een verhaallijn zou aandacht gevraagd kunnen worden naar mogelijkheden van nevenbestemmingen bij kerken op Tholen (van herbestemming is nauwelijks sprake, omdat op Tholen leegstand bij kerken niet of nauwelijks speelt). Hij noemt een paar aansprekende voorbeelden van elders en wijst ook op de verhaallijn van Schouwen-Duiveland hierover. Stichting Tholen beter bekend vraagt naar aanleiding hiervan of de gemeente een lijntje met de kerken op Tholen heeft, omdat hij het betreurt dat de Thoolse kerken buiten de kerkelijke diensten om niet of zeer beperkt open zijn. De voorzitter geeft aan dat uit de interviews die in het kader van de kerkenvisie met de kerkbesturen afgenomen zijn gebleken is dat de reacties hierover zeer wisselend zijn. Sommige kerkbesturen hebben geen behoefte aan openstelling, andere zien mogelijkheden, ook wat betreft nevenbestemmingen (die overigens niet strijdig mogen zijn met wat er zondags in de kerk gebeurt). Stichting Tholen beter bekend benadrukt het belang van een stukje marketing. Het verhaal van een kerk boeit nu eenmaal veel mensen. Erfgoed Zeeland beaamt dit en noemt als voorbeeld het grafmonument in de kerk van Stavenisse, een landelijke parel, dat buiten de Open Monumentendag niet voor publiek toegankelijk is. Vitalisering binnenstad Tholen benadrukt het belang van trots zijn op de eigen rijke geschiedenis. Hij heeft voor zijn vitaliseringsproject contact gehad met de Stadsgids Tholen, die hem liet zien hoe belangrijk erfgoedonderwijs bij basisschoolleerlingen (groep 6, 7 en 8) is. De kinderen zijn enthousiast en nemen de rol aan van erfgoedambassadeur richting hun ouders en verdere familie en bekenden. Op het gebied van de verhaallijnen is op Tholen nog niet zoveel ontwikkeld, er zijn nog veel witte vlakken. Nu ligt er dus een kans om die witte vlakken in te vullen. Erfgoed Zeeland vertelt dat er momenteel een educatieproject loopt met Cultuurkwadraat, 'Reizen in de Tijd' genaamd. Gemeente Tholen meldt dat vanuit het werkveld recreatie en toerisme een start is gemaakt met verhalen over Tholen, op basis van het DNA van Tholen. Als voorbeelden noemt ze de combi's Oud-Vossemeer en de Roosevelts, Stavenisse en Leven met water en Verdrongen stad Reymerswael. Het is vervolgens aan de bewoners om hier verder mee aan de slag te gaan,

in de vorm van bijv. wandelroutes. Ze geeft aan dat ze het thema Zilt en Zoet, streekproducten mist, maar misschien zijn hiervoor mogelijkheden in de uitvoeringsagenda, zoals in Schouwen-Duiveland waar het thema handen en voeten krijgt voor ondernemers. Smerdiek op weg ziet mogelijkheden voor de verschillende thema's, lokaal zijn er vaak al prachtige ideeën. Zo werkt hij zelf al aan een boekje voor de basisschool in Sint-Maartensdijk. Een koppeling met de verhaallijnen ligt voor de hand. Stadsgids Tholen benadrukt het belang bij basisschoolleerlingen van het visuele en het lokale. Dus laat vooral erfgoed zien in de eigen omgeving, dat is een goede basis. Ziet voor Tholen aansluitingsmogelijkheden voor acht van de negen Zeeuwse erfgoedlijnen, m.u.v. Het Zeeuwse licht. Stichting Tholen beter bekend heeft nog een vraag over de herbestemmingsmogelijkheden voor het voormalige gemeentehuis van Sint-Maartensdijk. Hij wil samen met de gemeente en stichting Hendrik de Keijzer naar ontwikkelingsmogelijkheden kijken. Erfgoed Zeeland tipt de mogelijkheid van het aanvragen van een herbestemmingsonderzoek, de gemeente Tholen kan namen aan Stichting Tholen beter bekend doorgeven. Voorwaarde voor een geslaagd onderzoek is een deskundig bureau en de medewerking van de huidige particuliere eigenaar om het te willen afstaan. M.b.t. de visie benadrukt Stichting Tholen beter bekend het belang om te kijken naar leeftijdsgroepen. Daarbij valt hem altijd op dat niet-Tholenaren meer erfgoedbewustzijn hebben dan autochtonen. Tenslotte vraagt de gemeente Tholen nog hoe het staat met de ArcheoHotspots, waarop Erfgoed Zeeland antwoordt dat hierover nog gesprekken gaande zijn met de provincie.

7. Interactieve sessie: over wettelijke taken en ambities

Na een korte pauze legt de voorzitter in een interactieve sessie de deelnemers enkele vragen voor die te maken hebben met wettelijke taken en ambities van de gemeente Tholen:

Vraag 1: Hoe vervult de gemeente Tholen haar loketfunctie, hoe zou deze uitgevoerd moeten worden voor een betere informatievoorziening op het gebied van erfgoed?

De voorzitter licht toe dat de gemeente een eigen ambitieniveau kan hebben, die verder gaat dan de wettelijk verplichte taken (o.a. ten aanzien van rijksmonumenten). Het is aan de gemeente om er invulling aan te geven. Stadsgids Tholen zou graag zien dat de gemeente helpt bij het behouden van de beeldkwaliteit, o.a. van de gevels. Stichting Tholen beter bekend zou graag zien dat de gemeente zich ook inzet voor eigenaren van cultuurhistorisch waardevolle panden die geen juridisch beschermde status hebben. Hiertoe zou een inventarisatie van beeldbepalende panden opgesteld kunnen worden, waarvan de toplaag eventueel als gemeentelijk monument aangewezen zou kunnen worden. Een dergelijke inventarisatie zou ook bijdragen aan een stukje bewustwording. Vitalisering binnenstad Tholen is benieuwd naar de rol die de gemeente gaat aannemen, zoals bijvoorbeeld activerend, faciliterend. Dit zou ook via een andere afdeling kunnen plaatsvinden binnen de gemeente., of via een (voormalige) VVV. Belangrijk is om hier duidelijke afspraken over te maken. Hij vraagt of er ook acties uit de visie voortkomen, waarop Erfgoed Zeeland antwoordt dat de opdracht juist ook luidt om een uitvoeringsprogramma aan de visie te koppelen. Je moet nu eenmaal iets doen om bewustwording te creëren, zoals bij ondernemers door verbindingen te leggen, erfgoed beleefbaar te maken. Vitalisering binnenstad Tholen vertelt dat in Bergen op Zoom goede voorbeelden zijn van Bergse gerechten, terwijl Erfgoed Zeeland de Erfgoedprijs in Schouwen-Duiveland als een goed voorbeeld van bewustwording noemt. Vitalisering binnenstad Tholen noemt het belang van een goed (gezamenlijk) ontwikkelplan. In de praktijk blijkt de ontwikkelingstijd vaak te lang te duren, waardoor het idee vervliegt. Erfgoed Zeeland benadrukt dat de ambitie moet worden afgestemd op de behoefte. Soms op gemeentelijke, soms op provinciaal niveau. Het laten uitvoeren van een marktonderzoek kan hierbij van pas komen.

Vraag 2: Hoe kan de gemeente ervoor zorgen dat er meer erfgoedverbindingen worden gelegd tussen de diverse organisaties en personen?

Vitalisering binnenstad Tholen vertelt dat in het project Vitalisering Binnenstad Tholen werkgroepen zijn geformeerd, met daarin beschermers van erfgoed, gemeente en ondernemers. Een belangrijke rol van de gemeente was hierin het faciliteren. Erfgoed Zeeland vraagt hierop of een schaal hoger in de vorm van een erfgoedplatform zoals in Schouwen-Duiveland een oplossing zou zijn. Je moet dan wel mensen beschikbaar hebben die met de gemeente over erfgoedonderwerpen willen praten. Vitalisering binnenstad Tholen vindt dat de gemeente in ieder geval een werkgroep moet organiseren, het komt in de praktijk echter wel aan op het formuleren van acties en vervolgens deze uit te voeren. Een goed voorbeeld vindt hij de projectuitvoering van de Liberation Route. Dorpsgemeenschap Sint-Annaland vindt het belangrijk dat het vooral uit de inwoners zelf komt. Waar zijn ze trots op, wat zijn de specifieke verhalen uit hun kern? De verhalen moeten ook breder getrokken worden, bijv. met natuur erbij en ook verhalen die minder voor de hand liggen. Als voorbeeld noemt ze het verhaal van de drie gesneuvelde soldaten die in de museumtuin in Sint-Annaland begraven liggen. In het teken van 75 Jaar Vrijheid is door inwoners van alles gedaan om de vele verhalen over deze drie soldaten naar boven te krijgen, met verbindingen naar het nu via contacten met latere generaties. Stichting Tholen beter bekend ziet een mooie Thoolse verbinding in de slogan 'Sterk door verscheidenheid'. Door in de 9 kernen van Tholen de juiste contactpersonen te vinden, vooral uit de hoek van de leefbaarheid, kan een breder web van scholen, kerken, verenigingen, stichtingen, etc. bereikt en gemobiliseerd worden voor erfgoed. Smerdiek op weg ziet mogelijkheden in zijn eigen kern Sint-Maartensdijk, door een verbinding te leggen met Jacoba van Beieren, de Van Borssele en oude muziekinstrumenten. Er gebeurt al veel op dit gebied, maar dit kan uitgebreid worden, ook naar andere kernen. Erfgoed Zeeland haakt hierop in door het orgel van de N.H.-kerk in Tholen aan te halen en aan de gemeente Tholen te vragen of er nog andere oude muziek bekend is. De gemeente Tholen noemt hierop de Anthonie Keldermans Concerten en de componist Ghisilinus Danckerts, die in de 16^e eeuw aan het Vaticaan werkte. Smerdiek op weg en Gemeente Tholen vullen de lijst aan met bekende muzikanten uit onze tijd, zoals jazzmusicus Maurits Fondse en beiaardiers Richard de Waardt en Dina Verheyden; Saxofonist Ties Mellema; beroemde organist Adriaan Hoek en Peter Wildeman: kerkelijke muziek. Er zijn plannen om van het oude stadhuis, dat grotendeels leeg staat, een muziekmuseum te maken. Het is belangrijk dat dit een levend museum wordt met 'in- en uitgaande bewegingen en niet een dood museum waarin alleen oude muziekinstrumenten getoond worden waar niet op gespeeld mag en kan worden. En met lesgeven kan ook nog een commerciële insteek gemaakt worden. Stadsgids Tholen benadrukt de mogelijkheid van het geven van concerten in het oude stadhuis, een mooie locatie hiervoor.

Vraag 3: Welke erfgoedthema's zijn deze bijeenkomst niet ter sprake gekomen?

De voorzitter vraagt de deelnemers tenslotte welke thema's niet aan de orde zijn gekomen en geeft als voorbeeld oude ambachten, zoals houtbewerking, die verloren dreigen te gaan. Erfgoed Zeeland merkt op dat tradities en ambachten zeker ook als inspiratie in de erfgoedvisie thuishoren. Stadsgids Tholen noemt de vlasbewerking; veel boeren verbouwden in het verleden vlas op Tholen. In Zeeland wordt alleen op Tholen nog vlas verwerkt.

8. Samenvatting en eerste terugkoppeling

De voorzitter vat de bijeenkomst kort samen: de presentatie van de Zeeuwse erfgoedlijnen is door alle deelnemers goed ontvangen en nodigt uit tot verbindingen voor de Thoolse situatie. Ook was het goed om samen over de autonome taken van de gemeente te spreken. Wat zou de gemeente Tholen zelf kunnen bijdragen aan erfgoedbeleid; welke signalen moeten worden afgegeven richting de gemeentepolitiek? De gemeente Tholen vult aan dat veel wat gezegd is complementair is aan hetgeen uit de eerste

stakeholdersbijeenkomst naar voren is gekomen (de rol van de gemeente: op zijn minst als verbindend, faciliterend). De voorzitter geeft aan dat de documenten van deze bijeenkomst, waaronder de presentatie van de gemeente Tholen, naar de deelnemers toegezonden zal worden. Ook zal tegen de tijd dat de raad geïnformeerd zal worden over een stand van zaken (ca. maart) eveneens een terugkoppeling richting de stakeholders gegeven worden. De gemeente Tholen dankt alle deelnemers voor hun input en stelt, afgaande op de beide stakeholdersbijeenkomsten, dat erfgoed leeft op Tholen.

9. Afsluiting

De voorzitter sluit de bijeenkomst om 21.45u. af. Op de vraag van Stichting Tholen bekend of de onderlinge contactgegevens uitgewisseld kunnen worden, geeft de voorzitter na rondvraag (i.k.v. AVG) een bevestigend antwoord. De gemeente Tholen zal deze toevoegen aan het verslag. Tevens wordt afsluitend gemeld dat ook het funerair erfgoed meegenomen wordt in de erfgoedvisie.

BIJLAGE 3 – SAMENVATTING ERFGOEDWENSEN

Om de wensen op het gebied van erfgoed van de inwoners van de gemeente te leren kennen is tijdens het opstellen van de visie de actie 'Wat is uw erfgoedwens' georganiseerd. Huis-aan-huis werden antwoordkaarten verspreid waarop inwoners hún wens voor het erfgoed van de gemeente kenbaar konden maken. Uiteindelijk werden er 121 reacties ontvangen met vaak meerdere erfgoedwensen.

In het overzicht hieronder zijn deze erfgoedwensen per thema samengevat. Waar wensen overeenkwamen met andere wensen of waar ze aanvullend waren op andere wensen zijn deze wensen samengevoegd. Deze erfgoedwensen hebben mede de basis gevormd voor de acties die in deze erfgoedvisie zijn opgenomen.

GEBOUWD ERFGOED (WAARONDER MOLENS, BOERDERIJEN, KERKEN, INDUSTRIEEL EN STAD- EN GEMEENTEHUIZEN)

- Behoud de boerderijen, dorpsboerderijtjes en de boerenerven (specifiek genoemd: Henriëttehoeve in Sint-Philipsland, boerderij Dijkzicht, Grote Mouterij, Klein Mouterij).
- Behoud de molens en zorg dat deze kunnen draaien (specifiek genoemd: molen Sint-Annaland, molens Tholen Stad, molen Sint Philipsland).
- Behoud de oude gemeentehuizen en stadhuizen en geef deze een passende (publieke) bestemming.
- Zorg dat de monumentale kerken op het eiland in goede staat verkeren en zorg dat deze vaker opengesteld worden (specifiek genoemd: N.H.-kerk Tholen, Hervormde kerk Stavenisse, Gasthuiskapel Tholen, kerk Sint Philipsland).
- Ga verpaupering (van monumentale gebouwen) tegen, zorg voor een goede staat van onderhoud waarbij op basis van prioriteiten d.m.v. een meerjarenplan cyclisch onderhoud plaatsvindt. Zorg voor toezicht op de staat van onderhoud.

- Behoud de karakteristieke gebouwen (specifiek genoemd: weeshuis Sint-Annaland, nonnetjeshuis Sint-Annaland, voormalig postkantoor Sint-Maartensdijk, lage bakstenen gebouwen Gemaalweg/Hertenkamp Tholen, gemeentehuis Stavenisse, Ambachtsherenhuis met Rooseveltmuseum Oud-Vossemeer, de drie watergemalen langs de Schelphoekseweg in Poortvliet, arbeidershuisjes Strijenham).
- Behoud en herstel erfgoed in de openbare ruimte (specifiek genoemd fontein Stavenisse, kunstwerk v.d. Lek de Clercqplein Stavenisse, tramhalte Eendrachtsweg).
- Besteed aandacht aan onderhoud en herstel van klokken en uurwerken (specifiek genoemd: Smidsklokje Oud-Vossemeer, terugplaatsen uurwerk gemeentehuis Sint-Annaland, veilingklok aardappelveiling Sint-Annaland, ter bezichtiging opstellen uurwerk hervormde kerk Stavenisse).
- Behoud de watertorens (specifiek genoemd: watertoren Scherpenisse).
- Stel oude panden meer open.
- Herstel de weegbrug in Oud-Vossemeer.
- Behoud de Philipsdam in haar huidige staat.

GEBOUWD ERFGOED SPECIFIEKE PANDEN OF PROJECTEN

- Onderzoek of de gevel van het pand aan de Markt 24-26 in Tholen in oude glorie hersteld kan worden. De huidige gevel is er rond 1924 ingezet en is afkomstig uit een gebouw uit Delft of Leiden. De huidige gevel wordt als niet passend ervaren.
- Maak het kasteel van Sint-Maartensdijk weer zichtbaar (en herstel de gracht rondom het kasteel).
- Restaureer de kasteelresten van het kasteel in Stavenisse en vertel de geschiedenis ervan.
- Voorzie die toren van de hervormde kerk in Stavenisse aan de Voorstraatzijde van een glazen deur.
- Herstel de open ruimte van de havenkom van Sint-Maartensdijk door de sloop van een aantal gebouwen.

LANDSCHAP, WATER, NATUUR EN MILITAIR ERFGOED

- Behoud het weidse en open (polder)landschap met haar beboomde dijkes en wegen met lokale flora, oude kreeklopen, kleine landschapselementen zoals karrevelden en haar boerderijen met agrarisch gebruik en rijke boerentraditie. Vrijwaar dit van windmolens, zonnevelden/parken en grootschalige bedrijfsbebouwing (met lichtreclame), zodat de lange zichtlijnen intact blijven.
- Behoud de havens/haventjes en veerhavens (Sint-Annaland, Sint Philipsland, Stavenisse, Strijenham, veerhaven Oud-Vossemeer naar Nieuw-Vossemeer).
- Herstel de Oosterschelde in haar oude glorie: visrijk, schorren, slikken, op- en afgaand getijde, volop vis en schelpdieren en maak haar toegankelijk voor iedereen.
- Houdt de vesten rondom de vestingstad Tholen in stand en in goede staat van onderhoud en herstel de historische cirkel van zout en zoet in de gracht van deze vesting.
- Behoud de kastanjelaan naar Luchtenburg.
- Breng elementen van coupures en vloedplankgleuven in kaart. Houdt de arduinen paaltjes, suatiesluizen en andere kunstwerken, zoals muralmuurtjes zorgvuldig in stand.
- Reserveer ook ruimte voor rust voor de natuur, zet in op biodiversiteit door het terugbrengen van inheemse flora en behoud de natuurmonumenten. Wees bewust van de nabijheid van het naturazoo gebied.

IMMATERIEEL ERFGOED

- Besteed aandacht aan stads- en dorpsomroepers.
- Behoud de klederdrachten, streekgebruiken en het dialect en geef dit door aan de volgende generatie.

- Maak meer gebruik van oral-history; oude Tholenaren moeten de kans krijgen hun verhaal te vertellen nu het nog kan (specifiek genoemd verhalen van familieleden over lang geleden, het verhaal van WOII in Sint-Annaland).
- Maak de schorren en slikken (beter) toegankelijk voor het snijden van zeegroenten, spitten van zeeaas en het rapen van schelpdieren en geef dit gebruik vrij voor Tholenaren en Fliplanders.
- Maak de betekenis voor Tholen van de visserij/vishandel kenbaar.
- Behoud de historische kenmerken van Sint-Philipsland, zoals de bootjes die in de zomer in het water liggen en in de winter op hun kop op het droge.
- Behoud de traditie van het rommelpotten
- Behoud het gebruik van de eendenkooi in Sint Philipsland (en maak dit actueel).
- Behoud de films van Cornelisse en onderzoek of deze op dvd verkocht kunnen worden.
- Behoud het Cloveniersgilde in Scherpenisse.
- Laat de molens draaien.

FUNERAIR ERFGOED

- Behoud de begraafplaatsen en houdt deze in goede staat.
- Stop met het ruimen van graven.
- Herstel en onderhoudt de begraafplaats Schakerloo.
- Herstel het oorlogsmonument in Anna Jacobapolder

RECREATIE, TOERISME EN ACTIVITEITEN

- Promoot het eiland Tholen als 'orgel-stad'. Promoot een goede orgelcultuur met lezingen en bespelingen. Stel een stadsorganist aan.
- Organiseer een klank- en lichtspel van de Spaanse oversteek Zijpe in 1575 (ter plaatse)
- Stel monumenten vaker open voor bezoekers en maak deze openstelling kenbaar aan toeristen.
- Maak het mogelijk dat de toren van de N.H.-kerk in Tholen stad beklommen kan worden.
- Behoud het zwembad.
- Breng de bibliotheek weer terug in haar oude vorm.
- Zorg dat het museum de Meesstoof blijft bestaan.
- Realiseer zandstrandjes aan de zuidkant van het eiland: 1 in de hoek voor Strijenham, 2: in de hoek na Strijenham, 3: in de hoek bij het stoomgemaal, 4 en 5 in de hoeken bij het Tuttelhoekje. Dit is leuk voor kinderen en goed voor de vogels en het maakt ons eiland mooier.
- Bouw het openstellen van dijken voor wandelaars verder uit, zodat ook de dijken die zeer extensief gebruikt worden/ er verwaarloosd bijliggen onderdeel kunnen worden van het wandelnetwerk op het eiland Tholen.
- Realiseer een kunstatelierroute.
- Maak van de gemalen een infopunt toerisme fietsen.
- Behoud de rust van de fiets- en wandelpaden.
- Herstel de fietspaal langs de Rijksweg in Sint Philipsland.
- Realiseer wandel- en fietsroutes langs erfgoedobjecten en zorg dat onderweg informatie toegankelijk is.
- Realiseer een praathuis voor ouderen bij het haventje in Oud-Vossemeer.
- Stel het stadhuis Tholen open en organiseer rondleidingen door Tholen stad.

GEDRAG

- Toon meer waardering voor eigenaren van rijksmonumenten die hun monument in goede staat houden.

- Zorg voor goede samenwerking tussen gemeente, musea en heemkundige kringen.
- Stel een echte visie op; wat willen we, waarom en wat hebben we ervoor over om wat we willen ook te realiseren. Dat zal in een periode waar financieel weinig kan op z'n minst betekenen dat we ons inspannen om te behouden wat we waarde hebben toegekend.
- Faciliteer het onderhoud van historische boerderijen door het bieden van ondersteuning in de vorm van bijvoorbeeld subsidies.
- Biedt erfgoed een meer prominente plaats in het lange termijnbeleid van de gemeente en leg dit vast door bijvoorbeeld behoudenswaardige zaken op een monumentenlijst te zetten.

ERFGOEDINFORMATIE

- Vertel welke historische figuren hun voetstappen hebben nagelaten in Sint-Maartensdijk: Jacoba van Beieren, Frank van Borssele, Frederik Hendrik (en maak hier een film over).
- Vertel de link van Sint-Maartensdijk met de Oranjes en geeft de Oranjekamer een passende plaats in een historisch gebouw in het centrum van de Smalstad.
- Vertel de geschiedenis van het slot van Stavenisse.
- Maak erfgoed informatie toegankelijk d.m.v. een app met QR-codes.
- Beschrijf de karakteristieke gebouwen.
- Maak de geschiedenis van de woonplaats onderdeel van het lessenpakket op de basisschool en het voortgezet onderwijs.
- Maak gebruik van straatnaamborden voor het geven van meer uitleg over namen van plaatsen/personen etc.
- Benut Praet'uusjes als vertrekpunt voor rondleidingen over de geschiedenis van de plaats of richt ze in met info over het betreffend dorp of stad.
- Behoud de watersnoodmaquette.
- Breidt de Rooseveltdag in Oud-Vossemeer uit naar het onderwijs op het gehele eiland.

BIJLAGE 4 – OVERZICHT RIJKSMONUMENTEN IN DE GEMEENTE THOLEN

Binnen de gemeente Tholen zijn er 140 rijksmonumenten opgenomen in het register van beschermde rijksmonumenten. Bijna de helft daarvan zijn woonhuismonumenten (68). Verder zijn er 19 agrarische monumenten, 16 kerken en torens, 11 molens en 6 (voormalige) bestuurs- of overheidsgebouwen aangewezen als rijksmonument. De resterende 20 rijksmonumenten zijn archeologische terreinen (4), Industriële gebouwen (2), onderdelen van een complex stoomgemaal (3), restanten van kasteelterreinen en een begraafplaats (3), verdedigingswerken (1), weg- en waterbouwkundige werken (2) en voorwerpen op pleinen e.d. (5).

De beschrijvingen van alle rijksmonumenten zijn te vinden in het monumentenregister: <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/>, waarbij alleen het nummer uit de eerste kolom van het volgende overzicht moet worden ingevoerd.

Nummer	Straat	Nr.	PC	Omschrijving	Plaats	Type	Subtype
33666	Kerkring	2	4675 CC		Sint Philipsland	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
33667	Oostdijk	2	4675 CE		Sint Philipsland	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie- en poldermolen
35328	Bakstraat	7	4691 EA	Hoek Eendrachtweg	Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35329	Botermarkt	11	4691 CZ		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35329	Botermarkt	13	4691 CZ		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35329	Bakstraat	2	4691 EA		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35329	Bakstraat	4	4691 EA		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35330	Hoogstraat	3	4691 CA		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35331	Brugstraat	1	4691 EB		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35332	Brugstraat	11	4691 EB		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35332	Brugstraat	13	4691 EB		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35333	Brugstraat	16	4691 EC		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)

Nummer	Straat	Nr.	PC	Omschrijving	Plaats	Type	Subtype
35334	Dalemsestraat	3	4691 CV		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35335	Dalemsestraat	5	4691 CV		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35336	Dalemsestraat	16	4691 CX	Hoek Bakstraat	Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35337	Hoogstraat	5	4691 CA		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35337	Hoogstraat	7	4691 CA		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35338	Hoogstraat	13	4691 CA		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35339	Hoogstraat	15	4691 CA		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35341	Hoogstraat	4	4691 CB		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35342	Hoogstraat	12	4691 CB		Tholen	Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen	Bestuursgebouw en onderdl
35343	Hoogstraat	12	4691 CB		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35344	Kerkplein	1	4691 CE		Tholen	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
35345	Kerkplein	3	4691 CE		Tholen	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
35347	Kerkstraat	15	4691 CD		Tholen	Religieuze gebouwen	Kapel (F)
35348	Kerkstraat	19	4691 CD		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35349	Kerkstraat	21	4691 CD		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35350	Kerkstraat	4	4691 CE		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35351	Kerkstraat	10	4691 CE		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35352	Kerkstraat	18	4691 CE		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)

Nummer	Straat	Nr.	PC	Omschrijving	Plaats	Type	Subtype
35353	Kettingdijk	5	4691 PE		Tholen	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
35354	Markt	1	4691 BX	Kerkstraat	Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35355	Markt	3	4691 BX		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35355	Markt	3	4691 BX		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35356	Markt	5	4691 BX		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35357	Markt	7	4691 BX		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35358	Markt	11	4691 BX		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35359	Markt	17	4691 BX		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35360	Markt	19	4691 BX		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35361	Markt	21	4691 BX		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35362	Markt	26	4691 BX		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35362	Markt	24	4691 BX		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35363				Marktpomp op Markt	Tholen	Voorwerpen op pleinen en dergelijke	Straatmeubilair
35364				Oudelandse Poort 25	Tholen	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie- en poldermolen
35365	Stoofstraat	5	4691 BZ		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35366	Stoofstraat	7	4691 BZ		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35367	Mosselhoekseweg	6	4691 RL		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35368	Dorpsweg	7	4698 RD		Oud-Vossemeer	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel

Nummer	Straat	Nr.	PC	Omschrijving	Plaats	Type	Subtype
35369	Hikseweg	12	4698 PD		Oud-Vossemeer	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie- en poldermolen
35370	Oud Vossemeersedijk	4	4691 SK		Tholen	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
35371	Oud Vossemeersedijk	6	4691 SK		Tholen	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
35372	Raadhuisstraat	5	4698 AJ		Oud-Vossemeer	Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen	Gerechtsgebouw(E)
35373	Raadhuisstraat	15	4698 AJ		Oud-Vossemeer	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35374	Ring	10	4698 AH		Oud-Vossemeer	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
35375	Markt	2	4693 CB		Poortvliet	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
35376	Noordstraat	14	4693 CD		Poortvliet	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
35377	Molenstraat	38	4693 BK		Poortvliet	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie- en poldermolen
35378	Noordstraat	9	4693 CD		Poortvliet	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
35379	Priestermeetpolder	1	4693 PZ		Poortvliet	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35379	Priestermeetpolder	3	4693 PZ		Poortvliet	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35380	Zuidstraat	12	4693 BM		Poortvliet	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
35382				Korenmolen de vier winden	Sint Annaland	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie- en poldermolen
35383	Bredenvlietsedijk	3	4697 RH		Sint-Annaland	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
35384				Korenmolen a/d molendijk	Sint-Annaland	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie- en poldermolen
35385	Voorstraat	4	4697 EK		Sint-Annaland	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)

Nummer	Straat	Nr.	PC	Omschrijving	Plaats	Type	Subtype
35386	Voorstraat	6	4697 EK		Sint-Annaland	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35387	Voorstraat	38	4697 EL		Sint-Annaland	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35388	Voorstraat	43	4697 EJ		Sint-Annaland	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35389	Annavosdijkseweg	2	4697 PC		Sint-Annaland	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
35390	Weg van Kodde	2	4697 PA		Sint-Annaland	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35391	Weg van Kodde	4	4697 PA		Sint-Annaland	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
35392	Hartogsweg	4	4694 PG		Scherpenisse	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
35393	Hoge Markt	6	4694 CG		Scherpenisse	Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen	Overheidsgebouw
35394	Hoge Markt	8	4694 CG		Scherpenisse	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35394	Hoge Markt	8	4694 CG		Scherpenisse	Handelsgebouwen, opslag- en transportgebouwen	Handel en kantoor
35395	Hoge Markt	15	4694 CE		Scherpenisse	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35396	Hoge Markt	21	4694 CE		Scherpenisse	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35397	Kerkpad	5	4694 BH		Scherpenisse	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
35398	Kerkpad	5	4694 BH		Scherpenisse	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
35399	Westkerkseweg	41	4694 CX		Scherpenisse	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie- en poldermolen
35401	Van der Lek de Clercqplein	4	4696 BZ		Stavenisse	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
35402	Molendijk	72	4696 BM		Stavenisse	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie- en poldermolen

Nummer	Straat	Nr.	PC	Omschrijving	Plaats	Type	Subtype
35403	Voorstraat	19	4696 BJ		Stavenisse	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35403	Voorstraat	17	4696 BJ		Stavenisse	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35404	Voorstraat	28	4696 BK		Stavenisse	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35405	Voorstraat	29	4696 BJ		Stavenisse	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35406	Voorstraat	42	4696 BK		Stavenisse	Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen	Overheidsgebouw
35407	Van der Lek de Clercqplein	2	4696 BZ		Stavenisse	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
35408				Het Bos	Stavenisse	Kastelen, landhuizen en parken	Kasteel, buitenplaats
35409	Bleekveldweg	2	4695 RJ		Sint-Maartensdijk	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie- en poldermolen
35410	Hazenstraat	1	4695 CV		Sint-Maartensdijk	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
35411	Hazenstraat	1	4695 CV		Sint-Maartensdijk	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
35412	Hazenstraat	2	4695 CV		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35413	Hazenstraat	12	4695 CV		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35414				BY Provincialeweg 22, Sint Maartensdijk, Sint-Maartensdijk	Sint-Maartensdijk	Uitvaartcentra en begraafplaatsen	Begraafplaats en -onderdelen
35415	Markt	1	4695 CE		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35416	Markt	3	4695 CE		Sint-Maartensdijk	Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen	Bestuursgebouw en onderdlt
35417	Markt	5	4695 CE		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)

Nummer	Straat	Nr.	PC	Omschrijving	Plaats	Type	Subtype
35418	Markt	10	4695 CE		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35419	Markt	22	4695 CG		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35420	Markt	26	4695 CG		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35422	Markt	27	4695 CG		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35424	Markt	40	4695 CH		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35425	Markt	41	4695 CH		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35426	Markt	48	4695 CH		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35427	Markt	49	4695 CH		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35428	Markt	51	4695 CH		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35429	Markt	52	4695 CH		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35430	Markt	55	4695 CH		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
35432	Markt	57	4695 CH		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35433	Markt	58	4695 CH		Sint-Maartensdijk	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
35434				Marktpomp a/d/ markt	Sint Maartensdijk	Voorwerpen op pleinen en dergelijke	Straatmeubilair
35435	Provincialeweg	5	4695 RM		Sint-Maartensdijk	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
35436	Oudelandseweg	4	4695 PP		Sint-Maartensdijk	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie- en poldermolen
35437	Oude Sint-Annalandseweg	1	4695 SH		Sint-Maartensdijk	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)

Nummer	Straat	Nr.	PC	Omschrijving	Plaats	Type	Subtype
35438				Sint-Maartensdijk, Onder de Linden TO 2, Sint-Maartensdijk	Sint-Maartensdijk	Voorwerpen op pleinen en dergelijke	Grensafbakening
35439				BY Onder de Linden 1, Sint-Maartensdijk, Sint-Maartensdijk	Sint-Maartensdijk	Kastelen, landhuizen en parken	Kasteel, buitenplaats
46034				Westkerke	Scherpenisse	Archeologie (N)	Archeologie (N1)
46035				Westkerke	Scherpenisse	Archeologie (N)	Archeologie (N1)
494110	Schelphoekseweg	3	4693 PK		Poortvliet	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
495947	Oostdijk	55	4675 RE		Sint Philipsland	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
495954	Oostdijk	55	4675 RE		Sint Philipsland	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
495961	Oostdijk	55	4675 RE		Sint Philipsland	Voorwerpen op pleinen en dergelijke	Erfscheidig(D)
495961	Oostdijk	55	4675 RE		Sint Philipsland	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
495971	Luchtenburgseweg	4	4691 PA		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
495979	Luchtenburgseweg	4	4691 PA		Tholen	Weg- en waterbouwkundige werken	Brug(C)
495990	Hertenkamp	3	4691 RJ		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
495997	Hertenkamp	3	4691 RJ		Tholen	Kastelen, landhuizen en parken	Bijgebouwen kastelen enz.
496007	Lenteplein	2	4694 CT		Scherpenisse	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
496013	Lenteplein	4	4694 CT		Scherpenisse	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
496019	Lenteplein	4	4694 CT		Scherpenisse	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
496019	Lenteplein	2	4694 CT		Scherpenisse	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)

Nummer	Straat	Nr.	PC	Omschrijving	Plaats	Type	Subtype
496029	Molenweg	54	4698 PM		Oud-Vossemeer	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
496037	Molenweg	54	4698 PM		Oud-Vossemeer	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
496037	Molenweg	54	4698 PM		Oud-Vossemeer	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
496045	Molenweg	54	4698 PM		Oud-Vossemeer	Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)
496053	Molenweg	54	4698 PM		Oud-Vossemeer	Voorwerpen op pleinen en dergelijke	Erfscheidig(D)
496061	Molenweg	54	4698 PM		Oud-Vossemeer	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
496069	Markt	22	4691 BX		Tholen	Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel
496075	Dorpsweg	9	4698 RD		Oud-Vossemeer	Religieuze gebouwen	Kerkelijke dienstwoning
496090	Buurtweg	8	4696 RV		Stavenisse	Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)
496096	Lange Zandweg	8	4693 PD	Op kruispunt wegen/dijken	Poortvliet	Weg- en waterbouwkundige werken	Waterweg, werf en haven
496096	Lange Zandweg	8	4693 PD	Op kruispunt wegen/dijken	Poortvliet	Weg- en waterbouwkundige werken	Waterkering en -doorlaat
496110	Botermarkt	1	4691 CZ		Tholen	Woningen en woningbouwcomplexen	Werk-woonhuis
496118	Kerkstraat	1	4696 CD		Stavenisse	Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen	Overheidsgebouw
496118	Poststraat	2	4696 BB		Stavenisse	Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen	Overheidsgebouw
496118	Kerkstraat	3	4696 CD		Stavenisse	Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen	Overheidsgebouw

Nummer	Straat	Nr.	PC	Omschrijving	Plaats	Type	Subtype
496127	Langeweg	41	4694 BL		Scherpenisse	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie
496135	Patrijzenweg	28	4698 AB		Oud-Vossemeer	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie
496135	Patrijzenweg	28NO1	4698 AB		Oud-Vossemeer	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie
500173				Rivierfront van Eendrachtsweg tot Brugstraat	Tholen	Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Fort, vesting en -onderdelen
526851	Oudeland	6	4691 RS	Het Ouderland, Schakerlo	Tholen	Archeologie (N)	Archeologie (N1)
527465	Schelphoekseweg	1	4693 PK		Poortvliet	Boerderijen, molens en bedrijven	Gemaal (M)
527659	Vlasmarkt	1	4691 BH		Tholen	Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie- en poldermolen
528152	Schelphoekseweg	1	4693 PK		Poortvliet	Boerderijen, molens en bedrijven	Gemaal (M)
528153	Schelphoekseweg	1	4693 PK		Poortvliet	Boerderijen, molens en bedrijven	Gemaal (M)
532468				Reimerswaal; Speelmansplaat; Oesterdam, Tholen	Tholen	Archeologie (N)	Archeologie (N1)

BIJLAGE 5 – UITVOERINGSAGENDA PER JAAR

De eigenaar van de verschillende acties is de portefeuillehouder erfgoed, de beheerder ervan is de betrokken beleidsmedewerker erfgoed.

Acties uitvoeringsagenda	Kenmerk	Kosten in €	Inc. /Struct.	M/K*	Formatie **	Uitv.jaar
1 Vastleggen van het proces van vergunningaanvragen die betrekking hebben op beschermde monumenten (1.1)	EV21/1.1/1	2.500	I	M	-	2021/2022
2 (Laten) opzetten en uitvoeren van een periodiek monitoringsysteem van alle (rijks)monumenten (1.2)	EV21/1.2/1	7.500	S	M	40 uur	2021/2022
3 Vastleggen van het proces van vergunningaanvragen die betrekking hebben op door het rijk beschermde archeologische monumenten (1.3)	EV21/1.3/1	Zie 1.	I	M	-	2021/2022
4 Rekening houden met de rijksbeschermde stadsgezichten Tholen en Sint-Maartensdijk en karakteristieke elementen/aanzichten van andere kernen bij het opstellen van het Omgevingsplan (1.4)	EV21/1.4/1	In proces Omg.pl	I	M	-	2021/2022
5 Opnieuw instellen van een gemeentelijke adviescommissie (1.5)	EV21/1.5/1	Intern	I	M	40 uur	2021/2022
6 Actief invulling geven aan de loketfunctie en ontsluiten gedeelde kennis over erfgoed (1.6)	EV21/1.6/1	-	S	M	100 uur	2021/2022
7 Toewijzen van de functie van erfgoedcoördinator aan de erfgoedmedewerker (1.7)	EV21/1.7/1	-	S	M	100 uur	2021/2022
8 Vaststellen en toepassen van een gemeentelijke subsidieverordening voor de instandhouding van gemeentelijke monumenten (1.8)	EV21/1.8/1	p.m.	S	K	80 uur	2021/2022
9 Besluiten tot inventarisatie, selectie en aanwijzing van gemeentelijke monumenten (2.1) ***	EV21/2.1/1	45.000	I	K	80 uur	2021/2022
10 Instellen van een gemeentelijk erfgoedplatform waarin alle in en bij de gemeente betrokken erfgoedorganisaties zitting hebben (5.2)	EV21/5.2/1	Intern	S	K	100 uur	2021/2022
11 Opdracht geven aan erfgoedplatform om burgerparticipatie te organiseren (5.3)	EV21/5.3/1	Intern	S	K	40 uur	2021/2022
12 Opnemen van gebieden met aardkundige waarde in het Omgevingsplan (2.2)	EV21/2.2/1	In proces Omg.pl	I	K	-	2022/2023
13 Aanwijzingsprocedures van gemeentelijke monumenten (2.1) ***	EV21/2.1/2	Zie 9.	I	K	120 uur	2022/2023
14 Visualiseren van archeologisch erfgoed teneinde dit beleefbaar te maken (2.3)	EV21/2.3/1	10.000	I	K	80 uur	2023
15 Opnemen van landschappelijk waardevolle gebieden en elementen in het Omgevingsplan (2.4)	EV21/2.4/1	In proces Omg.pl.	I	K	-	2022/2023
16 Inventariseren van toekomstige restauraties en onderhoud van kerkorgels (2.5)	EV21/2.5/1	-	I	K	40 uur	2022/2023
17 Vaststellen van een gemeentelijke kerkervisie (3.1)	EV21/3.1/1	n.v.t.	I	K	n.v.t.	2023
18 Uitvoeren van een inventarisatie van agrarisch erfgoed (ca. 40 boerderijen) (3.1)	EV21/3.1/2		I	K	100 uur	2023

19	Inpassen van erfgoed in duurzaamheidsbeleid in de gemeente Tholen (3.2)	EV21/3.2/1		I	K	80 uur	2023
20	Aangaan van een samenwerkingsverband met enkele of alle Zeeuwse gemeenten om alle beschikbare kennis en kunde in te zetten (3.3)	EV21/3.3/1	p.m.	I/S	K	40 uur	2023
21	Onderzoek hoe de verdronken stad Reymerswael beleefbaar of 'toegankelijk' gemaakt kan worden (4.1)	EV21/4.1/1	zie 14	I	K	40 uur	2023
22	Onderzoeken hoe de kasteelterreinen van Sint-Maartensdijk en Stavenisse beleefbaar en beter benut kunnen worden (4.1)	EV21/4.1/2	2.500	I	K	80 uur	2023
23	Onderzoeken hoe de gekrompen dorpen op Tholen benut kunnen worden als waardevol onderdeel van het Thoolse cultuurlandschap (4.1)	EV21/4.1/3	2.500	I	K	40 uur	2023
24	Onderzoeken hoe de vestinggeschiedenis langs de linie van de Eendracht, inclusief Tholen en Sint-Maartensdijk, beter zichtbaar en beleefbaar gemaakt kan worden (4.1)	EV21/4.1/4	5.000	I	K	80 uur	2023
25	Het stimuleren van evenementen om maritiem erfgoed zichtbaar te maken (4.2)	EV21/4.2/1	n.v.t.	S	K	40 uur	2023
26	Ondersteunen van initiatiefnemers die erfgoed zien als kans voor productontwikkeling (4.3)	EV21/4.3/1	n.v.t.	S	K	40 uur	2023
27	Benutten van kennis en kunde ten behoeve van onderwijsinstellingen (4.4)	EV21/4.4/1	n.v.t.	S	K	40 uur	2023
28	Opstellen van een communicatieplan t.a.v. erfgoedcommunicatie en dit nadrukkelijk in de organisatie verankeren (5.1)	EV21/5.1/1	p.m.	I/S	K	160 uur	2023/2024
29	Aansluiten bij bestaande organisatieverbanden die zich inzetten voor de promotie van de gemeente, zoals Stichting Tholen Beter Bekend (5.1)	EV21/5.1/2	n.v.t.	S	K	40 uur	2023/2024
30	Aansluiten bij bestaande wandel- en fietsroutes (5.1)	EV21/5.1/3	n.v.t.	S	K	40 uur	2023/2024
31	Ontsluiten van erfgoed via een digitaal erfgoedplatform, als onderdeel van de gemeentelijke website (5.1)	EV21/5.1/4	10.000	S	K	160 uur	2023/2024
32	Stimuleren van het gebruik van molens en behoud van het molenaarsambacht (5.4)	EV21/5.4/1	5.000	S	K	80 uur	2023/2024

totaal 2021	€20.000	totaal 2022	€35.000	totaal €2023	€20.000	totaal €2024	€15.000
totaal uitvoeringsagenda 2021-2024 (excl. actie 8, 20 en 28)						€90.000	

* M/K staat voor: wat (M)oet en wat (K)an. Dit is een opdeling in de wettelijke en autonome taken van de gemeente.

** Formatie: voor deze acties is er uitgegaan van de beschikbare formatie op het vlak van erfgoed, maar ook van de betrokken taken en beleidsterreinen.

*** De incidentele kosten voor het aanwijzen van gemeentelijke monumenten (à €45.000) worden naar rato van beschikbaar budget (€10.000 in 2021 en €35.000 in 2022) verdeeld.

1e prijs erfgoedfotowedstrijd verhaal: Hollestelle Bruinisser Stelberg Si